

Evaluering af forsøg med erhvervsklasser

2011

Evaluering af forsøg med erhvervsklasser

© 2011 Danmarks Evalueringsinstitut
Trykt hos Rosendahls - Schultz Grafisk a/s

Eftertryk med kildeangivelse er tilladt

Bemærk:
Danmarks Evalueringsinstitut sætter komma
efter Dansk Sprognævnns anbefalinger

Kun trykt i begrænset oplag

ISBN 978-87-7958-637-6

Indhold

1	Resume	5
2	Indledning	11
2.1	Formål	12
2.2	Design og metode	12
2.3	Analyselstrategi	15
2.4	Rapportens opbygning	15
3	Struktur og økonomi: erfaringer med forskellige erhvervsklasseordninger	17
3.1	Forsøgenes organisering: initiativ, ansvarsfordeling og økonomi	18
3.1.1	Initiativ og samarbejde	18
3.1.2	Forsøgenes økonomiske grundlag	19
3.1.3	Forsøgenes mulighed for forankring	21
3.2	Forsøgenes formål	23
3.3	Målgruppe og rekruttering	25
3.3.1	Elevernes karakteristika	25
3.3.2	Hvorfra rekrutteres eleverne, og hvem rekrutterer dem?	27
3.3.3	Kriterier for udvælgelse	29
3.3.4	Elevernes oplevelse af rekrutteringen til og starten i erhvervsklassen	31
3.4	Klassestørrelse og placering	33
3.4.1	Antallet af klasser og klassestørrelse	33
3.4.2	Placering af erhvervsklassen	33
3.5	Lærerne i erhvervsklassen	35
3.6	Opsamling: struktur og økonomi	37

4	Elevernes faglige udbytte, trivsel og overgang til en ungdomsuddannelse	41
4.1	Fag og prøver	41
4.2	Fagligt, socialt og personligt udbytte og trivsel	43
4.2.1	Faglige kompetencer	43
4.2.2	Sociale og personlige kompetencer	45
4.2.3	Trivsel og engagement	46
4.3	Årsager til elevernes faglige, sociale og personlige udvikling og øgede trivsel	47
4.3.1	Lærer-elev-relation	49
4.3.2	Reduceret fagrække	51
4.3.3	En sjovere, mere praktisk orienteret og mere rummelig undervisning	52
4.4	Overgang til og fastholdelse i en ungdomsuddannelse	53
4.5	Opsamling: elevernes faglige udbytte og overgang til videre uddannelse	60
5	Erfaringer med og samarbejde om nyskabende undervisningstilbud – kombinationer af fag og praktiske forløb	63
5.1	Brug af nyskabende elementer i undervisningen	63
5.2	Forskellige modeller for erhvervsklasser	65
5.3	Samarbejde på tværs	68
5.4	Erfaringer med praktik	72
5.5	Undervisningen i erhvervsklasserne	75
5.6	Opsamling: erfaringer med og samarbejde om nyskabende undervisningstilbud	78
Appendiks		
Appendiks A:	Dokumentation og metode	81
Appendiks B:	Baggrundsoplysninger om elever i første forsøgsrunde	91
Appendiks C:	Oversigt over forsøg med erhvervsklasser	97
Appendiks D:	Projektgruppe	99

1 Resume

Om evalueringen

Evalueringen handler om de forsøg med erhvervsklasser der blev sat i gang som en del af projektet Skoleudvikling i 2009. Erhvervsklasserne er et undervisningstilbud til elever i folkeskolens uddannelse der kan have gavn af undervisning i en reduceret fagrække med vægt på dansk og matematik kombineret med praktisk undervisning i og uden for skolen og praktik i virksomheder. Målgruppen er typisk skoletrætte elever og/eller elever med faglige, personlige eller sociale problemer i 8.-10. klasse. Oprettelsen af erhvervsklasser sker på folkeskoler, i 10.-klasse-centre og på ungdomsskoler. Forsøgene er foregået i to forsøgsrunder, og forsøg fra begge runder indgår i evalueringen. I alt indgår der 33 forsøg i evalueringen.

Evalueringen bygger på besvarelser af tre spørgeskemaer: et spørgeskema til de daglige ledere af erhvervsklasserne, et kort spørgeskema til elever fra første forsøgsrunde og et mere omfattende spørgeskema til elever fra anden forsøgsrunde. Derudover indgår en caseundersøgelse med interview med elever, lærere og ledere fra seks forskellige forsøg. De seks cases bidrager med et mere dybdegående indblik i hvordan forskellige typer af forsøg er organiseret og implementeret.

Eleverne får et fagligt såvel som et personligt og socialt udbytte af erhvervsklasserne

Evalueringen konkluderer at eleverne selv vurderer at de får et positivt udbytte af erhvervsklasserne hvad angår både faglige, sociale og personlige kompetencer:

- 86 % af eleverne vurderer at de er blevet bedre eller lidt bedre i skolen siden de startede i erhvervsklassen.
- 69 % af eleverne vurderer at de har lært mere af at gå i erhvervsklassen end de gjorde i deres tidligere klasse.

Det er særligt i dansk og matematik at eleverne vurderer at de er blevet styrket, hvilket hænger sammen med at mange erhvervsklasser fokuserer på netop disse fag. Elevernes overvejende positive vurderinger er især bemærkelsesværdige fordi der er tale om en elevgruppe der typisk består af skoletrætte elever som forbinder skolegang med nederlag.

Evalueringen konkluderer ligeledes at eleverne vurderer at erhvervsklasserne øger deres trivsel og fortsatte motivation for uddannelse:

- 85 % af eleverne vurderer at erhvervsklassen har gjort dem gladere eller lidt gladere for at gå i skole.
- 68 % af eleverne vurderer at de har været gladere for at gå i erhvervsklassen end i deres tidligere klasse.

God tid og gode lærere er årsager til positivt udbytte

Hvad angår både elevernes faglige udbytte og deres trivsel og motivation for fortsat uddannelse, viser evalueringen at følgende faktorer har stor betydning:

- Lærer-elev-relationen
- Den reducerede fagrække
- Den sjovere, mere praktisk orienterede og mere rummelige undervisning.

Evalueringen konkluderer at det er afgørende at der i erhvervsklasserne er god tid til at arbejde med fagene i et roligt tempo som er tilpasset den enkelte elevs særlige faglige udfordringer og forudsætninger. Dette hænger bl.a. sammen med den reducerede fagrække som et flertal af erhvervsklasseforsøgene (88 %) benytter. Den reducerede fagrække giver både mulighed for fordybelse i de enkelte fag og plads til at værkstedsfag og praktik kan spille en central rolle i erhvervsklasserne.

Lærer-elev-relationen fremstår desuden som en meget central faktor både i elevernes vurderinger og i lærernes udsagn. Evalueringen peger på at lærerne bestræber sig på at skabe anderledes lærer-elev-relationer end eleverne har været vant til, og at en vigtig faktor er at udvise tålmodighed og åbenhed. Denne tilgang suppleres med tæt opfølgning på den enkelte elevs læring og trivsel og desuden med klare regler med hensyn til fravær. Flere erhvervsklasser prioriterer at ansætte en mentor eller en lærer med en mentors funktion som har fokus på at yde tæt støtte både i forhold til elevernes liv uden for skolen og i forhold til praktikdelen.

Eleverne vurderer ligeledes at blandingen af praktik og fag i erhvervsklassen er afgørende for at de har lært mere i erhvervsklassen og er blevet gladere for at gå i skole. Analysen af elevernes udsagn viser samlet set at de forbinder den sjove undervisning med at lærerne ofte anvender humor meget direkte i deres omgang med eleverne, og med at undervisningen i erhvervsklasserne ofte inkorporerer et praktisk aspekt, fx ved at matematikken anvendes i praktiske byggeprojekter. Derudover betoner både lærere og elever at der er skabt et rummeligt læringsmiljø hvor eleverne føler sig hjemme.

Evalueringen viser at flertallet af eleverne vurderer at de er blevet mere aktive i skolen end tidligere, at de er blevet bedre til at arbejde koncentreret og til at samarbejde med andre, og at de har fået mere selvtillid og er blevet bedre til at komme i skole hver dag.

Knap halvdelen af eleverne er fortsat på en ungdomsuddannelse

Lederne af erhvervsklasserne vurderer at erhvervsklassen øger elevernes motivation for at påbegynde en ungdomsuddannelse, og at erhvervsklassen styrker elevernes mulighed for at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Knap halvdelen (46 %) af eleverne fra første forsøgsrunde har påbegyndt en ungdomsuddannelse. 6 % har påbegyndt en ungdomsuddannelse efter erhvervsklassen, men var faldet fra da spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført, knap et år efter at de færdiggjorde erhvervsklassen. 28 % er stadig i grundskolen eller på en produktionsskole, og 21 % var ikke i gang med en uddannelse på det pågældende tidspunkt. 66 % af de elever der ikke var i gang med en ungdomsuddannelse på det tidspunkt spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført, regner med at starte på en ungdomsuddannelse i skoleåret 2011/12. Evalueringen indeholder af metodiske årsager ikke en samlet vurdering af om dette resultat kan ansues som en succes for erhvervsklasserne. Eleverne fra første forsøgsrunde udgør en så lille population at det ikke giver grundlag for at sammenligne med andre grupper af elever, og det betyder desuden at det ikke har været muligt at foretage en effektmåling. Set i forhold til målet om at 95 % af en ungdomsårgang skal gennemføre en ungdomsuddannelse, er det væsentligt at være opmærksom på at 21 % af erhvervsklasseeleverne ikke var i gang med en uddannelse knap et år efter at de afsluttede erhvervsklassen. Dette kan forekomme at være en relativt stor andel. Imidlertid er det værd at bemærke at målgruppen for erhvervsklasserne ofte er elever der har haft dårlige erfaringer med uddannelsessystemet, som er skoletrætte, og som det derfor kan være vanskeligt at fastholde i et uddannelsesforløb.

Praktik kan skabe motivation og afklaring

Et af de mest centrale nyskabende elementer i erhvervsklasserne er udvidet praktik i virksomheder – et element som indgår i 55 % af forsøgene. Et flertal af eleverne angiver at praktikken er et centralt element i deres motivation for at starte i en erhvervsklasse, og 81 % af eleverne fra første forsøgsrunde vurderer at de i høj grad eller i nogen grad har kunnet bruge deres erfaringer med praktik på en arbejdsplads i deres ungdomsuddannelse.

Evalueringen konkluderer at praktikken bidrager positivt til elevernes udbytte af erhvervsklasserne. Eleverne får mulighed for at prøve sig selv af i en praktisk arbejdssammenhæng, og dette har positive konsekvenser ikke alene for deres afklaring i forhold til fremtidigt arbejde og uddannelse, men også for deres motivation for at deltage i den øvrige undervisning. Det skyldes for det første at eleverne ser en sammenhæng mellem det de skal lære i undervisningen, og det de skal kunne i

praktikken. For det andet er praktikken for nogle elevers vedkommende en mulighed for at få en ny rolle og mere selvtillid. Endelig vurderer lærere og praktiksteder at praktikken bidrager positivt til at etablere en rytme i elevernes hverdagsliv fordi de øver sig i at være stabile, fx i forhold til mødetid.

Samarbejde mellem virksomheder, grundskoler, ungdomsskoler og ungdomsuddannelser

Evalueringen dokumenterer at betegnelsen erhvervsklasse dækker over mange forskellige typer af forløb. Overordnet set kan forløbene opdeles i erhvervsklasser der igangsættes som 10.-klasseforløb i regi af ungdomsskoler eller 10.-klasse-centre, og erhvervsklasser der ofte fungerer som tilbud for elever i 8. og 9. klasse der har brug for en alternativ måde at lære på og i flere tilfælde også for tæt kontakt til en lærer. Et eksempel på det første er 20/20-modellen der gennemføres på forskellig vis i forsøgene i København og Skive. Her får eleverne mulighed for at begynde på en erhvervsuddannelse samtidig med at de får styrket deres færdigheder inden for en reduceret fagrække hvor de kan aflægge folkeskolens afgangsprøve (FSA) eller folkeskolens 10.-klasseprøve (FS10).

Erhvervsklasserne er kendetegnet ved forskellige samarbejdsrelationer mellem folkeskoler, ungdomsskoler, ungdomsuddannelser, virksomheder og Ungdommens Uddannelsesvejledning (UU-vejledningen). Analysen viser at der er gode erfaringer med at erhvervsklasserne har et tæt samarbejde med brancheorganisationerne så det er muligt at skabe praktikpladser til eleverne til gavn for både elever og virksomheder. Desuden har flere erhvervsklasser et nyttigt samarbejde med ungdomsuddannelsesinstitutioner, hvilket giver eleverne ekstra støtte i overgangen fra folkeskole til ungdomsuddannelse – ofte i samarbejde med UU-vejledningen.

Forankring af erhvervsklasserne

Evalueringen viser at det indtil videre er lykkedes alle forsøg på nær ét at videreføre erhvervsklasserne. Dette indikerer at erhvervsklasserne i kommunerne og på skolerne opleves som et brugbart og relevant redskab som skaber positive resultater for målgruppen.

Forsøgsmidlerne er anvendt forskelligt i erhvervsklasseforsøgene, men særligt udgiften til ekstra lærerkræfter er en stor udgiftspost i flere forsøg. Analyserne peger på at ekstra lærerkræfter er afgørende for erhvervsklassernes succes fordi de muliggør differentieret undervisning i forhold til den enkelte elevs særlige udfordringer, og fordi fx mentorfunktioner gør det muligt at yde ekstra støtte til elever hvis hverdagsliv er præget af forskellige typer af sociale problemstillinger. Derudover bruges der lærerressourcer på at opbygge samarbejdsrelationer med praktiksteder og på at følge eleverne tæt i praktikforløbene.

Nødvendigt at være opmærksom på rekruttering og afgrænsning af målgruppe

Endelig konkluderer evalueringen at en uklar målgruppedefinition kan gøre arbejdet i erhvervs-klassen meget vanskeligt for de involverede lærere og skabe en risiko for frafald blandt eleverne i erhvervsklassen. Dialog mellem erhvervsklasser, grundskoler og UU-vejledere er væsentlig i denne sammenhæng, da det er nødvendigt at have et godt kendskab til den enkelte erhvervsclasses særlige profil og formål for at finde den erhvervsklasse der passer bedst til den enkelte elevs interesser og forudsætninger.

Samlet set peger evalueringen på at det i forbindelse med etablering af erhvervsklasser især er væsentligt at overveje følgende punkter:

- Det er væsentligt at erhvervsklasserne hver især udvikler hensigtsmæssige rekrutteringsstrategier i tæt samarbejde med grundskoler, ungdomsuddannelser og UU-vejlederne. I den forbindelse bør det overvejes om enten visitering af elever eller fri tilmelding til erhvervsklassen giver den mest hensigtsmæssige elevsammensætning.
- Erhvervsklasserne indebærer en mulighed for at etablere konstruktive tværinstitutionelle samarbejder. Dette element kan i nogle erhvervsklasser styrkes og udvikles yderligere så alle parter involveres i arbejdet med at give eleverne den bedst mulige adgang til ungdomsuddannelser og arbejdsliv.
- Lærerne er med deres forskelligartede baggrund og deres særlige tilgang til eleverne en afgørende faktor i erhvervsklasserne. Det er derfor væsentligt at prioritere lærerressourcer i forbindelse med forankringen af erhvervsklasserne.
- Praktikken er et afgørende element i erhvervsklasserne og bør derfor fastholdes eller udvikles yderligere. Praktikken har betydning for elevernes afklaring i forhold til valg af uddannelse og erhverv og rummer også mulighed for succesoplevelser og en styrket selvtillid som kan øge elevernes motivation for fortsat uddannelse.
- Den reducerede fagrække giver mulighed for individuelt tilpasset undervisning som medvirker til at nogle elever udvikler sig fagligt. Samtidig kan det konstateres at den reducerede fagrække skaber overskuelighed og rolige og konstruktive læringsforløb for eleverne. Det er dog også væsentligt at overveje om eleverne i nogle tilfælde vil få udfordringer i deres fortsatte uddannelsesforløb fordi de ikke har modtaget undervisning i fag der på et senere tidspunkt kan vise sig at være centrale.

2 Indledning

VK-regeringen vedtog i 2006 en målsætning om at 95 % af en ungdomsårgang i 2015 skal gennemføre en ungdomsuddannelse. 84 % af en ungdomsårgang får i dag en ungdomsuddannelse¹, hvilket peger på et behov for særlige indsatser der skal få den resterende gruppe af elever videre i uddannelsessystemet.

Projektet Skoleudvikling er et treårigt projekt (2009-11) der har som formål at fokusere på indsatser for fagligt svage og udsatte elever i folkeskolen så denne gruppe elever får bedre mulighed for at gennemføre en ungdomsuddannelse. Projektet er finansieret af Globaliseringspuljen, satspuljen og Undervisningsministeriet og administreres af Uddannelsesstyrelsen.

Projektet Skoleudvikling har fem indsatsområder, hvoraf erhvervsklasserne er det ene. Erhvervsklassen er et undervisningstilbud til elever i folkeskolens udskoling der kan have gavn af undervisning i en reduceret fagrække med vægt på dansk og matematik kombineret med praktisk undervisning i håndværksfag i og uden for skolen og praktik i virksomheder. Oprettelsen af erhvervsklasser på 8.-10. klassetrin sker på folkeskoler, i 10.-klasse-centre og på ungdomsskoler – evt. i samarbejde med erhvervsskoler – med henblik på at udvikle nyskabende undervisningstilbud.

Forsøgene evalueres dels på lokalt niveau for hvert forsøgs vedkommende og dels gennem en tværgående national evaluering af hvert indsatsområde. Uddannelsesstyrelsen har på baggrund af en EU-udbudsrunde valgt Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) som leverandør af den tværgående nationale evaluering af forsøgene med erhvervsklasser.

Forsøgene med erhvervsklasser er forløbet i to forsøgsrunder i skoleåret 2009/10 henholdsvis i 2010/11. I skoleåret 2009/10 er der igangsat 16 forsøg, og i skoleåret 2010/11 17 forsøg med erhvervsklasser, hvoraf tre forsøg er forlænget fra første runde. I alt evalueres 33 forsøg.

¹ Ifølge UNI-C Statistik og Analyse (2010): Profilmodel 2009 – fremskrivning af en ungdomsårgangs uddannelsesniveau.

2.1 Formål

Formålet med at evaluere det samlede forsøgsarbejde er at vurdere hvordan forskellige erhvervs-klasser og alternative undervisningstilbud til bogligt svage og praktisk orienterede elever kan tilrettelægges så undervisningen forbedrer de fagligt svageste elevers færdigheder og giver dem de nødvendige kundskaber til at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Desuden skal evalueringen vurdere hvilken betydning forsøgenes organisering og implementering i kommunerne og skolerne har for udbyttet af forsøgene. Resultaterne af evalueringen kan anvendes som inspiration for andre kommuner og skoler til at igangsætte lignende initiativer.

Evalueringen har fem delmål:

- Delmål 1: indsamling og vurdering af erfaringer med forskellige erhvervsklasseordninger, herunder deres struktur og økonomi
- Delmål 2: vurdering af elevernes faglige udbytte af undervisningen i erhvervsklasserne og deres overgang til og fastholdelse i en ungdomsuddannelse
- Delmål 3: vurdering af erhvervsklassernes betydning for elevernes trivsel og engagement i deres skolegang og for deres sociale og personlige udvikling
- Delmål 4: indsamling og vurdering af erfaringer med nyskabende undervisningstilbud der kombinerer fag og praktiske forløb og evt. fritidstilbud
- Delmål 5: indsamling og vurdering af erfaringer med samarbejde med erhvervsskoler og virksomheder om praktiske forløb og evt. varetagelse af en praktikfunktion, herunder samarbejde om introduktion til praktiske ungdomsuddannelser, evt. brobygning, mentorfunktionen mv.

2.2 Design og metode

Evalueringen bygger samlet set på følgende datakilder:

- Deskresearch af forsøgsbeskrivelser
- Spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af forsøg i første og anden forsøgsrunde
- Spørgeskemaundersøgelse blandt elever fra første forsøgsrunde
- Spørgeskemaundersøgelse blandt elever fra anden forsøgsrunde
- Caseundersøgelse af seks skoler der har forsøg med erhvervsklasser.

Deskresearch af forsøgsbeskrivelser

Forud for de kvantitative og kvalitative delundersøgelser har EVA indsamlet viden om alle forsøg med erhvervsklasser gennem forsøgsbeskrivelserne. Forsøgsbeskrivelserne indeholder detaljeret information om forsøgenes formål og målgruppe. Denne viden har været udgangspunkt for udfærdigelsen af spørgeskemaundersøgelsen blandt de daglige ledere af forsøgene.

Spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af forsøg i første og anden forsøgsrunde

EVA har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt de daglige ledere af erhvervsklasser. Spørgeskemaundersøgelsen er en totalundersøgelse af samtlige forsøg. Formålet med undersøgelsen er at kortlægge hvordan forsøgene er organiseret, og hvordan effekten af forsøgene vurderes.

Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført blandt ledere af erhvervsklasser i begge forsøgsrunder, og undersøgelsens svarprocent var 100. Undersøgelsen giver derfor et fuldstændigt billede af hvordan de daglige ledere af erhvervsklasserne beskriver og vurderer forsøgene.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt elever fra første forsøgsrunde

Danmarks Statistik har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt elever der har deltaget i første forsøgsrunde, dvs. elever som gik i 9. eller 10. klasse i en erhvervsklasse i skoleåret 2009/10. Formålet med undersøgelsen var at belyse elevernes overgang til og fastholdelse i en ungdomsuddannelse. Det er undersøgt hvor stor en andel af eleverne der har påbegyndt en ungdomsuddannelse efter folkeskolen, og hvor stor en andel der er fastholdt i ungdomsuddannelsen efter det første år efter afslutning af folkeskolen. Derudover har eleverne vurderet deres eget udbytte af erhvervsklassen, og de elever der er i gang med en ungdomsuddannelse, har desuden vurderet i hvilken grad de har kunnet bruge forskellige elementer fra erhvervsklassen i deres ungdomsuddannelse.

Svarprocenten i spørgeskemaundersøgelsen blandt elever i første forsøgsrunde er 57. At svarprocenten ikke er højere, skyldes bl.a. at det ikke har været muligt at indhente kontaktoplysninger om alle elever fra første forsøgsrunde. Læs mere om dette i appendiks A.

Spørgeskemaundersøgelse blandt elever fra anden forsøgsrunde

Der er blevet gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt elever i anden forsøgsrunde, dvs. elever der gik i en erhvervsklasse i skoleåret 2010/11. Formålet med undersøgelsen er at give et billede af forsøgenes betydning for elevernes egen vurdering af deres faglige udbytte og personlige og sociale udvikling. Eleverne er ligeledes blevet spurgt om deres foreløbige motivation og planer for valg af ungdomsuddannelse.

Et andet formål med undersøgelsen er desuden at vurdere om der er en sammenhæng mellem skoleledernes beskrivelser af forsøgene og elevernes vurderinger af dem. Det har imidlertid ikke været muligt at påpege statistisk signifikante sammenhænge. Læs mere om dette i appendiks A.

Svarprocenten blandt elever i anden forsøgsrunde er 89. Svarprocenten er opgjort på baggrund af de daglige lederes opgørelser over antallet af elever i hver erhvervsklasse på det tidspunkt hvor spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført.

Caseundersøgelse af seks skoler der har forsøg med erhvervsklasser

EVA har gennemført en caseundersøgelse af seks forsøg med erhvervsklasser. Caseundersøgelsen har til formål at give en dybdegående forståelse af hvordan forskellige typer af forsøg er organiseret og implementeret, og hvilken betydning disse forsøgstyper har for eleverne. Desuden kan caseundersøgelsen understøtte fortolkningen af resultaterne af den kvantitative analyse.

I caseundersøgelsen indgår to forsøg fra første forsøgsrunde og fire forsøg fra anden forsøgsrunde. Casene er udvalgt så det er sikret at der indgår forskellige typer af forsøg. Caseudvælgelsen blev gennemført ved hjælp af viden fra spørgeskemaundersøgelsen blandt forsøgenes daglige ledere og ved hjælp af forsøgsbeskrivelserne. Desuden er der sørget for geografisk spredning så alle fem regioner er repræsenteret. De seks udvalgte forsøg er:

To forsøg fra første forsøgsrunde:

- Odense Kommune: Erhvervslivets 10. skoleår, Korsløkke Ungdomsskole
- Odsherred Kommune: Erhvervsklassen, Nordvestsjælland Produktionsskole og Odsherred Ungdomsskole.

Fire forsøg fra anden forsøgsrunde:

- Morsø Kommune: Erhvervslinjen, Dueholmskolen
- Københavns Kommune: 10. Plus på Københavns Ungdomsskole og Københavns Tekniske Skole
- Næstved Kommune: Erhvervsklassen Fønix, Fuglebjerg Skole
- Skive Kommune: 10. Expres, 10. Klasse Center Skive.

EVA har besøgt hver erhvervsklasse. Under besøgene gennemførte EVA gruppeinterview med følgende informantgrupper med tilknytning til erhvervsklassen:

- Skoleledelsen og repræsentanter for kommunens forvaltning der var relevante for forsøget (fx skolechef, kontaktperson for forsøget, udviklingskonsulenter)
- Lærere der underviste i erhvervsklassen, og en UU-vejleder tilknyttet erhvervsklassen
- Elever fra erhvervsklasser i anden forsøgsrunde.

Derudover gennemførte EVA telefoninterview med centrale samarbejdspartnere på ungdomsuddannelser og i de virksomheder som erhvervsklasserne har samarbejdet med om praktikforløb. Desuden gennemførte EVA enkelte interview med vejledere på erhvervsuddannelser i forbindelse med caseundersøgelsen af de to forsøg fra første forsøgsrunde. En liste over det samlede antal telefoninterview fremgår af appendiks A.

Det var oprindeligt planen at besøgene skulle foregå i slutningen af forsøgsperioden for at få en dækkende vurdering af forsøgets udfordringer og oplevede effekt. Imidlertid var det først muligt

at gennemføre besøgene i erhvervsklasserne i første forsøgsrunde efter at forsøget var gennemført. Det fik desuden den betydning at der ikke kunne gennemføres interview med elever i de to erhvervsklasser i første forsøgsrunde.

Læs mere om evalueringens design og metode i appendiks A.

2.3 Analysestrategi

Analysen tager udgangspunkt i de delmål der er opsat for evalueringen. Delmålene analyseres ved hjælp af både kvantitative og kvalitative metoder. De kvalitative og kvantitative data holdes løbende op mod hinanden for at triangulere data så forskellige undersøgelsesspørgsmål belyses ved hjælp af både kvalitative og kvantitative resultater.

Vi har foretaget kryds internt i spørgeskemaundersøgelserne og på tværs af spørgeskemaundersøgelserne. Internt i de enkelte spørgeskemaundersøgelser har vi eksempelvis afprøvet om lederes vurderinger af forsøgets effekt hænger sammen med måden de har valgt at organisere det på, ud fra deres besvarelser i spørgeskemaet. Sammenhængen mellem elevernes vurderinger af erhvervsklassen og lederes beskrivelser af forsøgene i anden forsøgsrunde er blevet undersøgt på tværs af spørgeskemaundersøgelserne. Dette har vi gjort med henblik på at belyse om der var sammenhænge mellem elevvurderinger og den måde erhvervsklasserne er opbygget og fungerer på. Der er imidlertid ikke fundet nogen statistisk signifikante sammenhænge i datamaterialet, hvilket sandsynligvis kan tilskrives de små populationer der arbejdes med. Læs mere om dette i appendiks A.

I analysearbejdet og forud for dette er EVA stødt på en række udfordringer der har givet anledning til justeringer i evalueringsdesignet. Udfordringerne har primært drejet sig om at antallet af forsøg og dermed også antallet af elever var langt mindre end antaget før forsøgene blev igangsat. På grund af det relativt lille antal af forsøg og elever vurderede EVA ikke at der var grundlag for at lave en effektmåling af erhvervsklassernes betydning for elevernes påbegyndelse af og fastholdelse i ungdomsuddannelse.

Den store variation mellem erhvervsklasserne – i forhold til størrelse, placering, involverede parter, klassetrin, formål og elevgruppe, kombineret med det relativt lille antal forsøg – betød desuden at EVA ikke kunne foretage en egentlig typologisering af forsøgene.

Læs mere om årsagen til at effektmåling ikke var mulig, om bortfaldsanalyse osv. i appendiks A.

2.4 Rapportens opbygning

Rapporten består ud over forord, resume og denne indledning af tre kapitler og appendikser.

Kapitel 3, *Struktur og økonomi: erfaringer med forskellige erhvervsklasseordninger*, handler om evalueringens delmål 1 om erfaringer med forskellige erhvervsklasseordninger og deres struktur og økonomi.

Kapitel 4, *Elevernes faglige udbytte, trivsel og overgang til ungdomsuddannelse*, handler om evalueringens delmål 2 som ser på elevernes faglige udbytte af undervisningen i erhvervsklasserne og deres overgang til og fastholdelse i ungdomsuddannelse, og delmål 3 som handler om erhvervsklassernes betydning for elevernes trivsel og engagement i deres skolegang og deres sociale og personlige udvikling.

Kapitel 5, *Erfaringer med og samarbejde om nyskabende undervisningstilbud – kombinationer af fag og praktiske forløb*, handler om evalueringens delmål 4 som ser på erfaringer med nyskabende undervisningstilbud der kombinerer fag og praktiske forløb og evt. fritidstilbud, og delmål 5 der handler om erfaringer med samarbejde med erhvervsskoler og virksomheder om praktiske forløb og evt. varetagelse af en praktikfunktion.

Appendiks A præsenterer evalueringens design og metode. Appendiks B indeholder en oversigt over baggrundsoplysninger om elever i første forsøgsrunde. Appendiks C indeholder en oversigt over forsøgene med erhvervsklasser. Appendiks D viser hvem der indgår i projektgruppen på EVA der står bag rapporten.

I løbet af rapporten gives der eksempler i tekstbokse på praksis fra de seks cases. Praksiseksemplerne er henvendt til læsere som er særligt interesserede i dette, og kan springes over af læsere der snarere ønsker et overblik over evalueringens pointer.

3 Struktur og økonomi: erfaringer med forskellige erhvervsklasseordninger

Dette kapitel handler om erhvervsklassernes struktur og økonomi og dermed evalueringens delmål 1. Kapitlet har karakter af kortlægning og fokuserer på hvem der har taget initiativ til forsøgene, hvordan forsøgene er forankret institutionelt, hvordan forsøgsmidlerne er anvendt, hvad der er forsøgenes formål, og endelig hvordan målgruppen defineres og rekrutteres. Til belysning af disse temaer og spørgsmål anvendes spørgeskemaundersøgelsen blandt lederne af forsøgene, nøgletal for økonomien i de forsøg der indgår i caseundersøgelsen, og interview med personer tilknyttet de seks forsøg der inddrages som cases i evalueringen.

Kapitlet viser at forsøgene med erhvervsklasser i høj grad varierer hvad angår den valgte struktur og det økonomiske grundlag. De primære udgifter til erhvervsklassen er knyttet til ekstra lærerkræfter.

Forsøgenes formål er forskellige, men kan overordnet karakteriseres inden for fire typer af formål. De forskellige formål hænger bl.a. sammen med at det er forskellige elevgrupper der rekrutteres til erhvervsklasserne. Desuden viser kapitlet at der er stor forskel på erhvervsklasserne med hensyn til hvordan eleverne rekrutteres – lige fra at eleverne selv vælger at gå i erhvervsklassen som et tilbud på linje med eksempelvis andre af kommunens 10.-klasse-tilbud til at eleverne bliver henvist til erhvervsklasserne af et kommunalt visitationsudvalg.

Kapitlet viser at det er lykkedes for kommuner og skoler at videreføre erhvervsklasserne i ganske vid udstrækning. Kun en enkelt erhvervsklasse fra anden forsøgsrunde er ophørt ved forsøgsperiodens udløb. Dette kan indikere at erhvervsklasserne opleves som et brugbart og relevant redskab i kommunerne som skaber positive resultater for målgruppen.

3.1 Forsøgenes organisering: initiativ, ansvarsfordeling og økonomi

Evalueringens dokumentation viser at forsøgene med erhvervsklasser er organiseret forskelligt med hensyn til hvem der har taget initiativ til forsøgene, hvordan forsøgsmidlerne er blevet anvendt, og hvilken ansvarsfordeling der er mellem det kommunale niveau og skoleniveauet.

3.1.1 Initiativ og samarbejde

Resultater af spørgeskemaundersøgelsen blandt forsøgenes daglige ledere viser at størstedelen af forsøgene er igangsat på initiativ af skoleniveauet². Dette gælder for 59 % af forsøgene, mens 15 % af forsøgene er igangsat på initiativ af det kommunale niveau. I 27 % af forsøgene har begge niveauer i fællesskab taget initiativ til at starte forsøget.

De seks cases fordeler sig på fire forsøg hvor initiativet er taget på skoleniveau, Odense, Næstved, Skive og København, og to forsøg, Morsø og Odsherred, hvor initiativet er igangsat af begge niveauer i fællesskab. Boksene viser eksempler på at initiativer til erhvervsklasser er igangsat som et samarbejde mellem forskellige parter.

Eksempel på et tæt samarbejde mellem skoleniveauet og det kommunale niveau

I Odsherred blev erhvervsklassen opbygget omkring erhvervsgrunduddannelse (egu³). Her blev produktionsskolen og det kommunale niveau i fællesskab enige om at udbyde erhvervsklasser der er bygget op om egu-forløb og rummer almen undervisning med henblik på at eleverne gennemfører folkeskolens afgangsprøver (FSA). I forvaltningen er forsøget forankret i skoleafdelingen med et tæt samarbejde med familieafdelingen og arbejdsmarkedsafdelingen. Desuden giver både ungdomsskolelederen og forvaltningens repræsentant udtryk for at de har en tæt dialog med de folkeskoler der indstiller elever til erhvervsklassen. Dette sker for at sikre at folkeskolerne kender til tilbuddet, og for at sikre ejerskabet til erhvervsklassen som tilbud.

² Når lederne svarer at initiativet er taget på skoleniveau, kan dette indebære noget forskelligt. Skoleniveauet kan være både den kommunale ungdomsskole, en eller flere folkeskoler i samarbejde og et 10.-klasse-center. Der kan desuden være tale om at ideen om at etablere en erhvervsklasse er opstået i et samarbejde mellem skoler, herunder 10.-klasse-centre, og erhvervslivet, fx i forbindelse med praktikordninger.

³ Egu er en toårig erhvervsgrunduddannelse som hovedsageligt består af praktik i en virksomhed med enkelte skoleophold på 20-40 uger. Undervisningen kan foregå på eksempelvis ungdomsskoler, produktionsskoler eller tekniske skoler.

Eksempel på et tæt samarbejde mellem skoleniveau, kommuneniveau og brancheorganisationerne

I Odense blev erhvervsklasseforsøget Erhvervslivets 10. skoleår etableret fordi brancheorganisationerne havde vanskeligt ved at rekruttere lærlinge og derfor var interesserede i at indgå i forsøget. Dette fik Odense Kommune til at gå med ind i projektet. Siden har projektet udviklet sig til en del af kommunens ungestrategi på tværs af de tre involverede forvaltninger.

For flere af casene gælder det at selvom initiativet er taget på skoleniveau, er forsøget siden blevet en del af kommunens strategi for at få flere unge til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Dermed er forsøget blevet forankret institutionelt i kommunen selvom forsøget ikke har været initieret på dette niveau.

De daglige ledere af erhvervsklasserne fremhæver i vid udstrækning at interesse for erhvervsklasserne på det kommunale niveau er afgørende for om forsøgene kan forankres på længere sigt. Flere af lederne fremhæver desuden at det er vigtigt at de involverede skoler føler et ejerskab til erhvervsklassen og kan se formålet med den uanset om initiativet kommer fra oven eller vokser frem nedefra.

De seks cases er forskellige med hensyn til hvor mange skoler og hvor mange erhvervsklasser der har været involveret i forsøget. Når flere skoler er involveret, fremhæver lederne at det er gavnligt med et forum for erfaringsudveksling på tværs af kommunen. I Morsø Kommune hvor tre skoler er gået sammen, fremhæver den daglige ledelse at de samarbejdende parter har haft stor glæde af en netværksgruppe for ledere, lærere og mentorer på tværs af de tre involverede skoler i kommunen.

3.1.2 Forsøgenes økonomiske grundlag

Det samlede overblik over erhvervsklasseforsøgene viser at størrelsen på de tildelte forsøgsmidler varierer fra beløb på omkring 10.000 kr. til beløb på 1 mio. kr. Forklaringen på forskellene kan findes i erhvervsklassernes tilrettelæggelse, hvilke lærer-, vejlednings- og mentorkræfter der er tilknyttet, og hvilke tilbud erhvervsklasserne indeholder. De fleste forsøg er tildelt forsøgsmidler i størrelsesordenen 200.000-600.000 kr. Dertil kommer et krav om at 50 % skal medfinansieres af kommunerne. En beregning viser at der samlet set i forsøgene i gennemsnit er brugt 19.539 kr. pr. elev i forsøgsmidler plus 50 % medfinansiering. Det skal dog bemærkes at dette beløb i man-

ge tilfælde indeholder engangsudgifter til etablering af erhvervsklasserne, ligesom udgifterne til erhvervsklasserne i høj grad varierer i forsøgene.

Samlet set kan vi af de kvalitative interview i caseundersøgelsen og af budgetterne fra caseforsøgene⁴ udlede at følgende udgiftsposter er de største:

- Ekstra lærerlønninger
- Mentorfunktion
- Etablering af forsøget: opstartsmøder, infomaterialer, udvikling af forsøget osv.
- Arbejdstøj til elever i de forsøg hvor dette er påkrævet i forbindelse med praktik
- Transport af elever til praktiksteder/ungdomsuddannelser/idrætsfaciliteter
- Undervisningsmaterialer
- Fysiske rammer.

Caseundersøgelsen viser at forsøgsmidlerne på tværs af forsøgene hovedsageligt er gået til ekstra lærerkræfter. De ekstra lærertimer er nødvendige enten fordi den enkelte lærer står med færre elever end i almenundervisningen, fordi der er tilknyttet en støtteunderviser, eller fordi man har valgt at have dobbeltlærerfunktion. Ofte bruger lærerne også tid uden for undervisningen på at opsøge praktikpladser og andre samarbejdspartnere og på at støtte eleverne.

Flere af erhvervsklasserne har desuden tilknyttet en lønnet mentor. Det gælder eksempelvis forsøgene i Københavns Kommune og Morsø Kommune. I Morsø vurderer lærere og ledelse at mentoren er afgørende for at lærerne kan undervise og fungere som "almindelige faglærere". Mentoren sørger her for kontakten til praktiksteder og har en meget tæt kontakt til eleverne.

Dertil kommer at forsøgene har brugt midler på at blive etableret i form af udgifter til etablering af fysiske rammer, kurser for lærere og informationsmateriale om erhvervsklassen. Af mindre udgifter der dog også er essentielle for flere af erhvervsklasserne, er udgifter til elevernes arbejdstøj, sikkerhedsudstyr og evt. transport til praktiksteder eller ungdomsuddannelser. Forsøgernes fokus på praktik og værkstedsarbejde har betydet at disse udgiftsposter var nødvendige. Desuden er forsøgsmidlerne blevet brugt til undervisningsmaterialer.

Caseundersøgelsen viser at oprettelsen af erhvervsklasser indebærer ekstra omkostninger i forhold til almenundervisningen. Det er derfor væsentligt at der er fokus på formålene med at oprette en erhvervsklasse og på afgrænsningen i forhold til kommunens øvrige tilbud.

⁴ EVA har indhentet budgetter for de seks caseforsøg. Det er imidlertid vanskeligt at sammenligne budgetterne og udlede præcis hvad forsøgsmidlerne er anvendt til, idet forsøgene også finansieres gennem de kommunale tilskud.

3.1.3 Forsøgenes mulighed for forankring

Spørgeskemaundersøgelsen blandt forsøgenes daglige ledere viser at forsøgene i ganske vid udstrækning er blevet forlænget ud over forsøgsperioden. Dette fremgår af tabel 1.

Tabel 1
Fortsætter erhvervsklassen?

	Antal forsøg	Procent
Første forsøgsrunde: Er erhvervsklassen forlænget ud over første forsøgsperiode? (N = 15)		
Nej, erhvervsklassen ophørte da forsøgsperioden udløb	0	0 %
Ja, erhvervsklassen er forlænget og indgår også i anden forsøgsrunde	4	27 %
Ja, erhvervsklassen er videreført i en afgrænset periode	1	7 %
Ja, erhvervsklassen er videreført som permanent ordning	10	67 %
Anden forsøgsrunde: Vil erhvervsklassen blive forlænget efter forsøgsperioden? (N = 18)		
Nej, erhvervsklassen ophører når forsøgsperioden udløber	1	6 %
Ja, erhvervsklassen videreføres i en afgrænset periode	3	17 %
Ja, erhvervsklassen videreføres som en permanent ordning	6	33 %
Det er endnu ikke afgjort om erhvervsklassen fortsætter	8	44 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt forsøgenes daglige ledere i skoleårene 2009/10 og 2010/11.

Der er en mindre forskel i svarmulighederne for lederne i de to forsøgsrunder. Lederne fra første forsøgsrunde (skoleåret 2009/10) har haft mulighed for at svare at forsøget er forlænget og indgår i anden forsøgsrunde (skoleåret 2010/11), mens lederne fra anden forsøgsrunde har haft mulighed for at svare at det endnu ikke er afgjort om forsøget skal videreføres.

Tabellen viser at 16 forsøg er blevet videreført som permanente ordninger, og 4 forsøg videreført i en afgrænset periode. For 8 forsøgs vedkommende (alle i anden forsøgsrunde) var videreførelsen endnu ikke afgjort på det tidspunkt hvor lederne blev spurgt, mens 4 af forsøgene i første forsøgsrunde skulle forlænges og indgå i anden forsøgsrunde. Samlet set er det i ganske vid udstrækning lykkedes for kommuner og skoler at videreføre erhvervsklasserne. Kun et enkelt forsøg fra anden forsøgsrunde er ophørt ved forsøgsperiodens udløb. Dette kan indikere at erhvervsklasserne i kommunerne opleves som et brugbart og relevant tilbud som skaber positive resultater for målgruppen.

Ser vi på undersøgelsens seks cases, er alle forsøgene enten allerede videreført som permanente ordninger, eller også er der planer om at de skal videreføres. I interviewene på tværs af de seks

cases giver lærere og ledelse udtryk for at der er forskellige udfordringer forbundet med at videreføre forsøgene som permanente ordninger.

Eksempel på udfordring i forhold til forankring: at opretholde kvaliteten med færre midler

Et eksempel på en udfordring ses i projektet i Københavns Kommune som er et samarbejde mellem en ungdomsskole og en teknisk skole. Samarbejdet videreføres, men det har været nødvendigt med nogle nedjusteringer for at erhvervsklassen kan finansieres uden forsøgsmidler. Disse nedjusteringer sker særligt hvad angår lærertimer. Uden forsøgsmidler er det ikke realistisk at have to lærere tilknyttet der indgår både i undervisningen i fagene (matematik, dansk og engelsk) og som støtte i værkstedsundervisningen, og det er heller ikke muligt at videreføre mentorordningen. Lærere og ledere fortæller at der fremover kun vil være tilknyttet én lærer, og at denne lærer skal stå for undervisning i fagene, men ikke indgå i værkstedsundervisningen. Dette medfører en række udfordringer, og lærerne selv er især bekymrede for hvilke konsekvenser det får for deres muligheder for at motivere og fastholde elevgruppen.

For alle de seks cases gælder det at der er et ønske om at forankre og videreføre erhvervsklassen, og der arbejdes på at justere forsøgene så de er rentable uden forsøgsmidler. På tværs af caseforsøgene ses antallet af lærertimer til eksempelvis en tolærerordning eller til en mentor som afgørende for at erhvervsklassen kan blive forankret og skabe positive resultater for elevgruppen. Da caseundersøgelsen blev gennemført, var der endnu ikke erfaringer med erhvervsklasser der var overgået til drift uden forsøgsmidler.

3.2 Forsøgenes formål

Formålene med de forskellige erhvervsklasserforsøg varierer ifølge forsøgsbeskrivelserne og spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere, men samtidig er der mange fællestræk. Overordnet kan man sige at der er følgende fire hovedtyper af formål med erhvervsklasserne:

- Erhvervsklassen der giver en frisk start i nye rammer
- Erhvervsklassen der giver de ikke-boglige et fagligt skub
- Erhvervsklassen der giver hjælp til sunde rutiner i hverdagen
- Erhvervsklassen der giver en mere tryk start på en erhvervsuddannelse.

Erhvervsklasserforsøgenes formål passer i større eller mindre omfang på disse fire idealtyper, og nogle har karakteristika der matcher flere af typerne. Idealtyperne skal derfor ses som eksempler på hvordan formålet med en erhvervsklasse kan defineres, og ikke som typer der matcher alle forsøg med erhvervsklasser fuldt ud, eller som typer der nødvendigvis udelukker hinanden. Eksempelvis kan et forsøg godt have fokus både på at give en frisk start i nye rammer og på at give eleverne nogle faste rutiner i hverdagen. Men overordnet set kan vi identificere disse fire formål med erhvervsklasserne i forsøgsrunderne.

Type 1: erhvervsklassen der giver en frisk start i nye rammer

Den første type erhvervsklasse tilbyder eleverne en frisk start i nye rammer. Denne type erhvervsklasse henvender sig til elever der ikke trives i folkeskolen – ofte fordi de er kommet dårligt ud af det med lærere og klassekammerater og på den måde har fået en u hensigtsmæssig rolle. Der er ofte tale om skoletrætte elever der kan være normalt begavede, men hvis faglige niveau ikke er alderssvarende fordi de ikke har været motiverede for at følge undervisningen gennem de senere år i folkeskolen. Erhvervsklasser der møder disse elever, lægger vægt på at lærerne skal have en anden tilgang til eleverne – enten ved at møde dem med respekt og give dem den plads de har brug for, eller ved at læreren har en anderledes baggrund end de lærere eleven har haft dårlige erfaringer med i løbet af folkeskolen. Lærere med en alternativ tilgang til undervisning bliver ofte rollemodeller for eleverne. Når det lykkes denne type erhvervsklasse at få eleverne til at fortsætte på en ungdomsuddannelse, er det ofte fordi de unge får et øget selvværd og et syn på voksne mennesker som nogle der kan hjælpe, og som har respekt for den unge. I forsøget i Næstved Kommune er den friske start i nye rammer et af formålene med erhvervsklassen:

Vi har en del elever der er skoletrætte, har svært ved det boglige eller andet. De sidder og har svært ved at følge med. Det gør at de bliver opgivende eller udadreagerende, hvilket forstyrrer resten af klassen. At give de elever et andet tilbud gør både noget positivt for de elever og for hele klassen. Erhvervsklassen skal give eleverne nye roller. Det har været væ-

sentligt. Det er også væsentligt at de gennemfører folkeskolen og går til folkeskolens afgangsprøve. De kriterier har været vigtige for os (leder, Næstved).

Type 2: erhvervsklassen der giver de ikke-boglige et fagligt skub

Den anden type erhvervsklasse fokuserer på at give ikke-boglige elever et fagligt skub til at komme videre. Disse erhvervsklasser består ofte af færre elever eller har ekstra lærerkræfter til at arbejde med elevgruppen. Eleverne er ofte på grænsen til at skulle have specialundervisning, men kan hjælpes ved at undervisningen foregår med et mere praktisk islæt. Når det lykkes disse erhvervsklasser at få eleverne motiveret for videre uddannelse, er det ofte fordi de viser eleverne en sammenhæng mellem det de skal lære – eksempelvis rumfang i matematik – og det lærtes praktiske funktion – eksempelvis at kunne regne ud hvor meget materiale en murer eller tømrer skal anvende til at konstruere noget. Disse erhvervsklasser har typisk et tæt samarbejde med erhvervslivet og/eller produktionsskoler hvor eleverne får mulighed for at afprøve det de har lært, i praksis. Flere af caseforsøgene har til formål at give de elever der har haft vanskeligt ved at profitere af undervisningen i folkeskolen, et fagligt skub. En lærer fra erhvervsklassen i Morsø fortæller: "Nogle elever lærer mere matematik på to måneder end resten af skoletiden. Årsagen er ro, tid, lærertid samt at niveauet er tilpasset."

Type 3: erhvervsklassen der giver hjælp til sunde rutiner i hverdagen

Den tredje type erhvervsklasse fokuserer på at give socialt og personligt belastede elever en hjælp til at få sunde rutiner i hverdagen. For denne type erhvervsklasse er det ikke nødvendigvis det der står på skemaet der er det væsentligste, men snarere at eleverne tilbydes støtte til at komme ud af sengen om morgenen, møde til undervisning og evt. indtage sunde måltider i løbet af dagen og få sunde fritidsinteresser hvor eksempelvis motion bliver et gennemgående tema. De elever der går i denne type erhvervsklasse, kan være på mange forskellige niveauer fagligt, men fælles for dem er at det er vigtigt at få rutiner i hverdagen hvis de senere skal kunne gennemføre en uddannelse eller fastholdes på arbejdsmarkedet. Nogle af disse elever har ringe opbakning fra forældrene, og flere har misbrugsproblemer. Erhvervsklasser af denne type kan få eleverne videre ved at have forventninger til dem og give dem ekstra støtte så deres selvværd øges og deres fokus på hvad der er værdifuldt i hverdagen, ændres. Ofte formår en lærer eller mentor med et særligt engagement at give denne type elever en ny hverdag. At hjælpe eleverne med at få sunde rutiner i hverdagen er et af formålene med erhvervsklassen i Odsherred Kommune. En lærer fortæller: "(...) de skulle have noget 'sundt og sejt' for at kunne gennemføre deres skoleforløb. Noget motion og sund mad."

Type 4: erhvervsklassen der giver en mere tryk start på en erhvervsuddannelse

Endelig er der den fjerde type erhvervsklasse der har til formål at give eleverne en tryk start på en erhvervsuddannelse. Denne type erhvervsklasse henvender sig ofte til normalt begavede eller måske ligefrem stærke elever i folkeskolen der efter 9. klasse måske ikke har glæde af en 10.-klasse

der fortsætter i samme spor som den forudgående folkeskole. Disse elever har brug for lidt ekstra støtte for at komme i gang med en erhvervsuddannelse og kan med denne type erhvervsklasse starte på en erhvervsuddannelse samtidig med at de får undervisning i en reduceret fagrække på 10.-klasse-niveau. Eleverne i denne type erhvervsklasse har ofte ikke udnyttet deres potentiale i folkeskolen, men kan med fokus på det erhvervsrettede og praktiske få lyst til at gøre en indsats. Ved at give dem mulighed for at starte på en erhvervsuddannelse – eksempelvis som en 20/20-model⁵ eller en egu – bliver eleverne fortrolige med miljøet på erhvervsuddannelserne, og de får på den måde en tryggere start der er med til at fastholde dem på den resterende del af uddannelsen. Ofte spiller en mentor eller en vejleder i erhvervsklassen en vigtig rolle for at disse elever får en god start på erhvervsuddannelserne. Erhvervsklassen som en mere tryk start på en erhvervsuddannelse er et af de centrale formål med 10. Plus i Københavns Kommune. Lederen af ungdomsskolen fortæller: "Ideen bygger på at man skal bruge sit 10. skoleår fornuftigt. At man skal kunne bruge det til at starte på en ungdomsuddannelse."

3.3 Målgruppe og rekruttering

Erhvervsklasserne beskrives overordnet set i definitionen af indsatsområder under projektet Skoleudvikling som et undervisningstilbud til elever i folkeskolens udskoling der kan have gavn af undervisning i en reduceret fagrække med vægt på dansk og matematik kombineret med praktisk undervisning i håndværksfag og praktik. Det fremgår ikke derudover hvordan disse elever skal identificeres og rekrutteres til erhvervsklasserne. Spørgeskemaundersøgelserne og besøg på de seks udvalgte caseskoler viser da også at erhvervsklasseforsøgene varierer meget i forhold til hvilke karakteristika eleverne har, og hvordan målgruppen defineres, og det er desuden forskelligt hvorfra og hvordan eleverne rekrutteres.

3.3.1 Elevernes karakteristika

Af spørgeskemaundersøgelserne blandt elever i første og anden forsøgsrunde fremgår det hvilken kønsfordeling der er blandt eleverne. Blandt eleverne i første forsøgsrunde er 72 % drenge, og 28 % piger, mens der i anden forsøgsrunde er 69 % drenge og 31 % piger. Denne kønsfordeling afspejler at mange erhvervsklasser er målrettet erhvervsuddannelser som traditionelt primært rekrutterer drenge. Enkelte forsøg arbejder hen imod at udvikle tilbud der i højere grad appellerer til piger, fx ved at målrette erhvervsklassen mod SOSU eller servicebranchen.

⁵ En 20/20-model er et 10.-klasse-forløb hvor eleven er 20 uger i 10. klasse og 20 uger på et grundforløb på en erhvervsuddannelse. 20/20-modellen afsluttes med at eleverne går til FS10.

Ved hjælp af data fra Danmarks Statistik kan karakteristika for elever i 9. eller 10. klasse i første forsøgsrunde beskrives. Tallene viser at 94 % af eleverne er af dansk oprindelse, mens 6 % er indvandrere eller efterkommere af indvandrere⁶.

Tabel 2 beskriver hvilket uddannelsesniveau forældrene til de elever der har gået i 9. eller 10. klasse i en erhvervsklasse i første forsøgsrunde, har. Kolonnen yderst til højre viser de tilsvarende tal for befolkningen som helhed.

Tabel 2
Uddannelsesniveau (N = 144)

Uddannelsesniveau	Erhvervsklasseelevers familie* (antal)	Erhvervsklasseelevers familie* (procent)	I alt i danske familier* (procent)
Grundskole	38	26 %	11 %
Gymnasial uddannelse	4	3 %	4 %
Erhvervsfaglig uddannelse	61	42 %	37 %
Kort videregående uddannelse	10	7 %	8 %
Mellemlang videregående uddannelse	11	8 %	25 %
Lang videregående uddannelse (inklusive forskeruddannelser)	2	1 %	14 %
Uoplyst	18	13 %	1 %
I alt	144	100 %	100 %

Kilde: Danmarks Statistik.

* Klassifikationen af familiens uddannelsesniveau sker med udgangspunkt i den voksne person i familien der har den længste gennemførte uddannelse.

Det er vanskeligt og behæftet med stor statistisk usikkerhed at lave direkte sammenligninger af den procentvise fordeling af eleverne i erhvervsklasserne og de tilsvarende nationale tal fordi antallet af erhvervsklasseelever er lille. Med det in mente kan man dog hæfte sig ved at det ser ud til at en mindre andel af forældrene til elever i første forsøgsrundes erhvervsklasse har en mellem-lang videregående uddannelse (8 % mod befolkningens 25 %) eller en lang videregående uddannelse (1 % mod befolkningens 14 %) som den længste gennemførte uddannelse. Generelt

⁶ Indvandrere er født i udlandet. Ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. Efterkommere er født i Danmark. Ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. Personer af dansk oprindelse er personer der – uanset fødested – har mindst én forælder der både er dansk statsborger og født i Danmark.

kan man altså sige at uddannelsesniveaet blandt forældre til elever i 9. og 10. klasse i erhvervsklassernes første forsøgsrunde er lavere end hos befolkningen som helhed. Tilsvarende tal vedrørende familietype, herkomst, forældres uddannelsesniveau, arbejdsmarkedstilknytning og indkomstniveau kan desuden ses i appendiks B.

3.3.2 Hvorfra rekrutteres eleverne, og hvem rekrutterer dem?

I 12 af de 34 forsøg med erhvervsklasser rekrutterede erhvervsklassen elever fra én skole. 4 af forsøgene rekrutterede elever fra to til fire skoler, og 11 af forsøgene rekrutterede elever fra mellem fem-ti skoler. 4 forsøg har rekrutteret elever fra mellem 11-20 skoler. Endelig har 3 forsøg rekrutteret elever fra mere end 20 skoler. På den måde er forsøgene relativt forskellige med hensyn til om erhvervsklasserne har været udgjort af elever fra få eller mange skoler.

Tabel 3 viser hvorfra erhvervsklasserne har rekrutteret eleverne.

Tabel 3

Hvorfra rekrutterede erhvervsklassen elever? (N = 34)

Baggrund	Antal	Procent
Folkeskole med 0.-9./10. klasse	30	88 %
Specialskole	5	15 %
10.-klasse-center	4	12 %
Anden (skriv hvilken)	6	18 %
Total	45	132 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt forsøgenes daglige ledere i skoleårene 2009/10 og 2010/11.

Respondenterne har kunnet sætte flere kryds.

Som tabellen viser, har 88 % af forsøgene rekrutteret elever fra en folkeskole med 0.-9./10. klasse. 15 % har rekrutteret elever fra specialskoler, og 12 % fra 10.-klasse-centre. Enkelte forsøg har desuden nævnt at de har rekrutteret elever fra efterskoler, heldagsskole eller heltidsundervisningen og specialklasser, eller at de har rekrutteret elever uden for folkeskolen.

Adspurgt om hvem der har udvalgt elever til erhvervsklassen, svarede 64 % af de daglige ledere at det kan være en repræsentant for elevernes egen skole (en almindelig lærer, en AKT-vejleder, en skoleleder el.lign.). 55 % svarede at det kan være en UU-vejleder, 21 % at det kan være en repræsentant for ungdomsskolen, og 18 % at det kan være en PPR-psykolog. I 27 % af forsøgene er eleverne ikke blevet udvalgt, men har selv valgt at gå i erhvervsklassen (Obs: Det har været muligt at angive flere svarmuligheder, hvorfor der summeres op til mere end 100 %). Enkelte angiver desuden at forældrene har spillet en rolle for valget.

Både spørgeskemaundersøgelsen blandt de daglige ledere af erhvervsklasseforsøgene og caseundersøgelsen viser at proceduren for rekruttering af eleverne er meget forskellig fra forsøg til forsøg. Mens der i nogle tilfælde er meget faste rammer for rekrutteringen – eksempelvis med involvering af kommunale visitationsudvalg – foregår rekruttering andre steder i en dialog mellem den afgivende skole og erhvervsklassen eller ved at eleverne simpelthen selv vælger erhvervsklassen på linje med andre uddannelsesmuligheder.

Tekstboksene nedenfor viser eksempler på forskellige strategier for rekruttering som de fremgår af caseundersøgelsen:

Eksempel på rekruttering gennem visitationsudvalg

I Odsherred Kommune visiteres eleverne til erhvervsklassen gennem det kommunale visitationsudvalg. Dette udvalg behandler alle der skal i alternative skoletilbud – eksempelvis specialklasser eller tilbud til handicappede. Eleverne indstilles til visitationsudvalget af lederen af den folkeskole de går i, eller af den UU-vejleder de er tilknyttet. Lederen af ungdomsskolen udarbejder en endelig prioritering af de elever der er indstillet af skolerne og UU-vejlederne, inden indstillingerne gennemgås af det kommunale visitationsudvalg. De retningslinjer der gælder for prioriteringen, er aftalt med lederen af visitationsudvalget og drejer sig bl.a. om at kommunen er villig til at forsøge at give et erhvervsklassetilbud til elever der ligger i udkanten af målgruppen, dvs. elever med diagnoser af forskellig art. Holdningen i kommunen og hos ungdomsskolelederen er at erhvervsklassen skal være et tilbud der er med til at øge andelen af unge i kommunen der gennemfører en ungdomsuddannelse. Derfor er kommunen villig til at afprøve tilbuddet før den forsøger med andre, mere behandlingsorienterede tilbud.

Eksempel på rekruttering via lærerudvælgelse

Et andet eksempel på udvælgelsen til erhvervsklasser findes i Næstved Kommune. I Erhvervsklassen Fønix på Fuglebjerg Skole går elever fra skolens egne 8.- og 9.-klasser. Her er det lærerne i de enkelte klasser der er med til at udpege de elever der kan tænkes at have gavn af at gå i Erhvervsklassen Fønix. Det særlige ved dette erhvervsklasseforsøg er desuden at eleverne typisk er i Erhvervsklassen Fønix i tre måneder ad gangen, hvorefter de sluses tilbage i deres stamklasse. Også af denne grund er det derfor mere oplagt at udvælgelsen af elever sker løbende og uden for mange formelle foranstaltninger.

Eksempel på rekruttering som følge af elevernes egen motivation

I flere af forsøgene er rekrutteringen til erhvervsklasserne sket på baggrund af elevernes egen motivation og deres dialog med en vejleder. Det gælder fx ofte for de erhvervsklasser der fungerer som 10.-klasse-tilbud. I disse tilfælde er der blevet reklameret for erhvervsklassen på linje med andre 10.-klasse-tilbud. Dette gælder eksempelvis i Odense og København.

Hvilke procedurer der er for rekruttering og visitering af elever til erhvervsklasserne, afhænger dermed meget af hvilke typer af elever de enkelte erhvervsklasser er målrettet – eksempelvis om eleverne fra kommunal side vurderes at skulle tilbydes alternative skoletilbud, eller om der er tale om elever der godt kan fungere i almindelige klasser, men som blot tænkes at kunne profitere af en anden type undervisning. Deraf kan det også konkluderes at nogle erhvervsklasser fungerer som alternative skoletilbud, mens andre kan ses som et supplement til de forskellige almene tilbud for elever i udskolingen – ofte i 10. klasse – der findes i en kommune. Dette hænger tæt sammen med hvilke kriterier det enkelte erhvervsklasseforsøg har for udvælgelsen af elever.

3.3.3 Kriterier for udvælgelse

Spørgeskemaundersøgelsen blandt forsøgenes daglige ledere viser hvilke faktorer der har indgået i udvælgelsen af elever til erhvervsklassen. Tabel 4 illustrerer svarfordelingen.

Tabel 4
Hvilke faktorer indgik i udvælgelsen af elever til erhvervsklassen? (N = 34)

Faktorer	Antal	Procent
Elevens egen motivation	30	88 %
Elevens trivsel i skolen	25	74 %
Elevens karakterniveau eller boglige niveau	19	56 %
Elevens fravær fra skolen	17	50 %
Elevens psykologiske diagnoser som fx Asperger, ADHD o.l.	6	18 %
Elevens deltagelse i specialundervisning	2	6 %
Andet (skriv hvad)	7	21 %
Total	106	312 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt forsøgenes daglige ledere i skoleårene 2009/10 og 2010/11.

Respondenterne har kunnet sætte flere kryds.

Tabellen viser at det i hovedparten af forsøgene har været elevens egen motivation der har været afgørende (88 %), men også elevens trivsel er en hyppig faktor i forbindelse med udvælgelsen.

Interview med lærere og ledere fra de forsøg der indgår i caseundersøgelsen, viser at det i nogle forsøg kan udgøre et problem at målgruppen for erhvervsklassen ikke er klart defineret. I nogle forsøg har de tilknyttede lærere oplevet at skulle undervise en gruppe elever der ikke svarede til den målgruppe som forsøget var tilrettelagt for. Denne problemstilling kan fx genfindes i Københavns Kommunes forsøg, 10. Plus.

Eksempel på udfordringer i forbindelse med uklar målgruppe

10. Plus i Københavns Kommune er målrettet elever der i stedet for at påbegynde en 10.-klasse eller en erhvervsuddannelse kunne tænkes at få gavn af en kombination. Dvs. et forløb hvor der bliver undervist på 10.-klasse-niveau i både dansk, matematik og engelsk, men hvor eleverne samtidig påbegynder en erhvervsuddannelse i lidt roligere tempo end ved en almindelig start på uddannelsen. Målgruppen for forsøget var altså afklarede elever med lyst til en erhvervsuddannelse der kunne have gavn af lidt mere folkeskoleundervisning på 10.-klasse-niveau.

Imidlertid oplevede lærerne at de elever der startede i erhvervsklassen, var en langt svagere gruppe end planlagt. Eleverne var typisk holdt op i andre 10.-klasser eller havde et meget stort fravær i udskolingen i folkeskolen. Eleverne var skoletrætte og umotiverede i forhold til undervisning generelt, og flere havde sociale problemer. En lærer fortæller: "Vi var overraskede over at se hvor få der ville være håndværkere. Der var mange der ikke ville hverken det ene eller det andet."

Den erhvervsklasse der var blevet etableret, matchede altså ikke den elevgruppe der påbegyndte uddannelsen, hvilket dels førte til et stort frafald og dels betød et reduceret udbytte for en del af de elever der blev fastholdt. Både lærere, ledelsen af forsøget og UU-vejledningen påpeger derfor det vigtige i at være meget afklaret om målgruppen, og de peger selv på at udvælgelsen af eleverne i dette tilfælde burde have været mere omhyggelig. En UU-vejleder konstaterer: "Fejlen er at eleverne ikke blev visiteret, for hvis man ikke har lyst til at være i et værksted, passer man ikke ind her."

En anden udfordring i forhold til rekruttering af elever kan være at sikre sig at den aktuelle elevgruppe også alders- og modenhedsmæssigt passer til erhvervsklassens indhold og struktur. Særligt når eleverne skal i praktik, kan det være væsentligt at overveje om de er modne nok. Et eksempel på denne problematik var at finde i forsøget i Odsherred.

Eksempel på at målgruppen skal matche indholdet i erhvervsklassen

I Odsherred Kommune har man valgt at erhvervsklassen skal henvende sig til både 8., 9.- og 10.-klasser. Men sådan som erhvervsklassen er opbygget med meget vægt på praktik, har lærerne i forsøget oplevet at 8.-klasse-eleverne ofte er for umodne til at klare praktikken såvel som den tone der findes på produktionsskolen. Der er ikke nogen nedre grænse for hvornår man kan starte på et egu-forløb, og samtidig siger lovgivningen at det er muligt at tilbyde alternative skoleforløb fra 8. klasse, men lærerne har oplevet at 8.-klasse-eleverne ofte er udviklingsmæssigt bagefter i forhold til eleverne i 9. og 10. klasse.

3.3.4 Elevernes oplevelse af rekrutteringen til og starten i erhvervsklassen

Eleverne har ligeledes givet begrundelser for hvorfor de startede i en erhvervsklasse, og deres svar fremgår af tabel 5:

Tabel 5
Hvorfor startede du i erhvervsklassen? (N = 191)

Begrundelse	Antal	Procent
For at blive bedre til fagene i skolen	136	71 %
For at komme ud på en arbejdsplads (fx i praktik)	120	63 %
For at arbejde mere praktisk (fx i værksted)	116	61 %
For at blive parat til at tage en ungdomsuddannelse (fx som tømrer, SOSU-hjælper, frisør eller mekaniker)	117	61 %
For at forbedre mine karakterer til folkeskolens afgangsprøve	106	56 %
For at få nye kammerater	81	42 %
For at få nye lærere	51	27 %
For at dyrke mere sport	18	9 %
Total	745	391 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i anden forsøgsrunde (skoleåret 2010/11).

Respondenterne har kunnet sætte flere kryds.

Elevernes besvarelser viser at hovedårsagen til at de startede i erhvervsklassen, var at de ønskede at blive bedre til fagene (71 % svarer dette). Derudover har det været væsentligt for mange at kunne komme ud på en arbejdsplads (fx i praktik), at arbejde mere praktisk (fx i værksted) og at blive parate til at tage en ungdomsuddannelse. Svarfordelingen viser desuden at eleverne har haft både faglige, personlige og sociale årsager til at vælge erhvervsklassen. Interviewene med elever i caseundersøgelsen underbygger dette.

Mange af eleverne fremhæver at de startede i erhvervsklassen fordi de var skoletrætte og trængte til en ny måde at lære på i nye omgivelser. En elev fra erhvervsklassen i Morsø fortæller:

En af de andre grunde til at jeg kom herved, er at jeg ikke kan klare så mange fag inde i mit hoved. Og jeg er skoletræt og kunne ikke med lærerne.

En elev fra Skive angiver en lignende årsag:

Jeg startede på Expres (erhvervsklassen) fordi jeg føler at jeg bliver meget hurtigt skoletræt. Så var det lige noget for mig. Masser af plads. Mig og min veninde tog derind og syntes det kunne være fedt at komme hurtigere af sted. Og der var mere hjælp frem for at sidde i en stor klasse. Så fandt vi også ud af hvad vi ville.

Citaterne ovenfor illustrerer at erhvervsklasser kan være rettet mod elever der er skoletrætte, og som kan tænkes at profitere af andre måder at lære på og af et skoleskift hvor de får andre lærere og nye kammerater.

For andre er det indholdet i erhvervsklassen – eksempelvis koblingen til en erhvervsuddannelse – der har været den primære årsag til at de startede. En elev fra 10. Plus i København fortæller:

Der stod 'Brug hænderne'. Der stod 'tømrer og 10. klasse' [i informationsmaterialet om kommunens 10.-klasse-tilbud]. Jeg ledte efter sådan noget. Min UU-vejleder slog op på det, og så tog det os to minutter at finde ud af at jeg skulle herover.

Nogle af eleverne kommer fra specialtilbud eller kunne være havnet i specialtilbud. For disse elever kan det opleves som en succes at få lov til at gå i erhvervsklassen:

Jeg kom fra [stednavn], og så sagde min far at jeg skulle gå i specialklasse. Og så tænkte jeg at det skal være løgn. Så jeg spurgte [lærer i erhvervsklassen] om jeg måtte gå derovre, og det tænkte han over. Så lavede vi et møde med min mor og [læreren] og inspektøren. Og så blev det vedtaget at jeg godt måtte gå derovre (elev, Næstved).

Andre elever er blevet inspireret af søskende eller venner der har været glade for erhvervsklassen:

Jeg gik på efterskole. Det var ikke noget for mig. Jeg fulgte ikke med og kunne ikke lide det. Min storebror har gået her (i 10.-klasse-centret) og kunne godt lide det. Så bestemte jeg mig for at hoppe herover (elev, Skive).

I et af projekterne har lærerne oplevet at det kan være en udfordring at motivere de elever der er blevet pålagt af deres kommunale sagsbehandler at deltage i erhvervsklassen, eksempelvis i forbindelse med en behandlingsdom. Modsat er de elever der selv har valgt at gå i erhvervsklassen, ifølge lærerne meget motiverede for at deltage – særligt i praktikdelen.

3.4 Klassestørrelse og placering

3.4.1 Antallet af klasser og klassestørrelse

Erhvervsklasserforsøgene består typisk af én erhvervsklasse. Dette gælder for 85 % af forsøgene. I 12 % af forsøgene indgår to klasser, og i et enkelt forsøg indgår tre klasser.

Klassestørrelsen varierer i de seks forsøg der er med i caseundersøgelsen. I nogle af forsøgene er erhvervsklassen på størrelse med en almindelig klasse med 20-25 elever. I enkelte forsøg er antallet af elever imidlertid bevidst holdt nede på eksempelvis 8-10 elever fordi tanken med erhvervsklassen har været at eleverne skulle have tættere lærerkontakt og mere individuelt tilpasset undervisning. Dette gælder eksempelvis for forsøget på Fuglebjerg Skole i Næstved Kommune og for forsøget i Skive kommune. En elev fra Skive fortæller om det positive ved dette: "Jeg lærte en hel masse af [lærernavn]. Vi var så få. Ellers er det svært at få et ord indført."

Eleverne oplever i vid udstrækning at det er positivt når der er færre elever i klassen. Det er dog vanskeligt ud fra denne evalueringens datamateriale at vurdere fordele og ulemper ved henholdsvis de store og de små klasser fordi forsøgene med hensyn til deres formål og afvikling er så forskellige.

3.4.2 Placering af erhvervsklassen

Forsøgene med erhvervsklasser varierer med hensyn til hvor de primært er placeret. I 30 % af forsøgene foregår undervisningen og de øvrige aktiviteter primært på en folkeskole. I 21 % af forsøgene foregår undervisningen på en ungdomsskole, 18 % foregår primært i en virksomhed, 12 % i et 10.-klasse-center, 9 % foregår på en erhvervsskole, og 6 % er placeret på en produktions-skole. I mange af forsøgene skifter erhvervsklassen dog løbende lokalitet mellem folkeskole, ungdomsuddannelse og virksomheder.

Caseundersøgelsen giver et billede af at der er velbegrundede årsager til at erhvervsklasserne enten er placeret for sig selv eller er en del af den øvrige skole. Fordelene ved at være placeret for sig selv – enten i egne lokaler i skolens bygninger eller i egen bygning – er ifølge forsøgene at det skaber et godt sammenhold, og at eleverne ikke i hverdagen skal forholde sig til de øvrige elever på skolen. Omvendt anser de forsøg der har valgt at placere erhvervsklassen som en del af den øvrige skole, det for vigtigt at eleverne i erhvervsklassen ikke føler sig afskærmet eller isoleret fra

almenområdet – bl.a. fordi springet til ungdomsuddannelse eller tilbage til almenundervisningen i folkeskolen efter endt erhvervsklasse i så fald kan forekomme uoverskueligt.

Tre af forsøgene (i Odense, Næstved og Odsherred Kommuner) er placeret for sig selv i egne lokaler hvor det meste af undervisningen foregår. I alle disse forsøg fremhæver lærere og ledere vigtigheden af at erhvervsklassen har sit eget sted. I Odsherred vurderer lærerne eksempelvis at dette er en motivationsfaktor for eleverne. Eleverne har fået et tæt sammenhold og er glade for endelig at være sammen med andre der minder om dem selv. De kan skabe deres eget undervisningsrum, hvilket er trygt og motiverende for deres læring.

Et andet eksempel ser vi i forsøget i Odense Kommune. Her fortæller en daglig leder:

Den fysiske placering – at vi har vores eget – gør at vi kan skabe vores egen identitet. Det betyder noget for personalet at de er ansat i Erhvervslivets 10. skoleår. Vi vil gerne fortælle vores elever at de er noget specielt når de er her, og at de har lov til at være specielle. De kommer herind og kan skabe deres egen nye identitet (leder, Odense).

Lederen fortæller at det både for lærere og for elever skal opleves som noget særligt at være involveret i Erhvervslivets 10. skoleår. Lederen vurderer – på linje med lærerne fra Odsherred – at det er vigtigt at eleverne får en ny start og kan skabe en ny identitet i rammer som ikke minder om dem de er blevet trætte af i folkeskolen.

Det samme mener en lærer fra forsøget i Morsø hvor erhvervsklassen er placeret på folkeskolen, men i egne lokaler. De fysiske rammer kan være med til at give en form for ejerskab til erhvervsklassen. Som læreren fra Morsø bemærker: "Jeg synes det er et godt lokale, der er gjort lidt ud af det (...) og hvis de [eleverne] får nye ting, så behandler de dem ordentligt."

Eksempler på fordele ved at erhvervsklassen er en del af almenområdet

I Skive Kommune er erhvervsklassen modsat de øvrige caseforsøg bevidst placeret i sammenhæng med almenområdet, og dette anser forsøgets lærere og ledere som essentielt. Erhvervsklassen er bevidst placeret midt i 10.-klasse-centret fordi man ikke ønsker at ekskludere eleverne fra det miljø der er i centret. Klassen bliver endda brugt som pauselokale for hele centrets elever.

Eksempel på placering af erhvervsklassen på en ungdomsuddannelse

10. Plus i Københavns Kommune er placeret på Københavns Tekniske Skole i egne lokaler. Lokalerne ligger for sig selv, så lærerne i erhvervsklassen vurderer ikke at eleverne har en nær tilknytning til resten af skolen. Læreren omtaler klassen som "en satellit" i forhold til resten af skolen, men det er dog tanken at eleverne opnår et tæt kendskab til den tekniske skole, og at overgangen til ungdomsuddannelsen derfor ikke opleves som et lige så stort spring som hvis de kom fra en folkeskole eller et 10.-klasse-center. Derfor er de fysiske rammer også i dette forsøg et centralt og væsentligt element ved forsøget.

Vi kan altså identificere både fordele og ulemper ved at erhvervsklasserne er placeret isoleret fra skolens øvrige elever. Fordelen er at eleverne opnår et særligt fællesskab og en særlig identitet og ikke skal forholde sig til den øvrige skole, mens ulemper kan være at isolationen kan gøre overgangen til en ungdomsuddannelse eller tilbage til folkeskolen mere brat. Væsentligt er det at erhvervsklassernes ledelse og kommunerne overvejer hvilke af ovennævnte kriterier der synes vigtigst.

3.5 Lærerne i erhvervsklassen

Kendetegnende for erhvervsklasseforsøgene er at de ofte har tilknyttet undervisere med en anden baggrund end læreruddannelsen.

I spørgeskemaundersøgelsen svarer forsøgenes daglige ledere på hvilken baggrund underviserne i erhvervsklassen har. Tabel 6 illustrerer deres svar.

Tabel 6
Hvilken baggrund har underviserne i erhvervsklassen? (N = 33)

Baggrund	Procent
Folkeskolelærer	88 %
Særlig ressourceperson (lærer med særlige opgaver, fx AKT-vejleder, funktionslærer i dansk som andetsprog el. lign.)	24 %
Specialundervisningslærer	6 %
Erhvervsskolelærer	6 %
UU-vejleder	15 %
Håndværker eller anden faglært	33 %
Pædagog	18 %
Andet (skriv hvad)	18 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt forsøgenes daglige ledere i skoleårene 2009/10 og 2010/11. Respondenterne har kunnet sætte flere kryds.

De fleste af forsøgene (88 %) har haft folkeskolelærere tilknyttet som undervisere, men derudover har flere forsøg også anvendt håndværkere eller andre faglærte som undervisere eller har haft særlige ressourcepersoner eller pædagoger tilknyttet.

Flere af forsøgene i caseundersøgelsen har positive erfaringer med at have lærere med håndværkerbaggrund tilknyttet. Det virker ifølge lederne af disse forsøg motiverende for eleverne at blive mødt af lærere med en anderledes baggrund end de har været vant til i løbet af folkeskolen:

Det er vigtigt at læreren også har en håndværksmæssig baggrund. Eleverne er optaget i klassen fordi der er noget der ikke virker, og derfor skal vi give dem noget andet (leder, Næstved).

Læreren skal være fagligt i orden. Har de været ansat i en særlig branche? Hvad er deres hobby? Det er vigtigt at vores lærere kan noget andet end bare at være fagidiot. [Lærernavn] kan noget andet De får noget de måske har savnet (leder, Odense).

Casene illustrerer desuden at erhvervsklasserne fungerer godt fordi lærerne ofte er ildsjæle der brænder for deres arbejde og gerne fungerer som både lærer, mentor og en slags forælder for eleverne. En elev fra erhvervsklassen i Næstved fortæller at hans lærer udviste ekstraordinær interesse for at han trivedes på sin praktikplads:

(...) hvis nu man har skrevet at det er nederen på arbejdet og ingen snakker pænt til én, så tog han fat i én og spurgte ind til det. Han var meget inde i det og ville vide meget om det. Han var helt interesseret ligesom en forælder. Så det var dejligt.

I Morsø har forsøget tilknyttet en mentor der støtter eleverne, og dette betyder ifølge en lærer at de øvrige lærere i højere grad kan koncentrere sig om at være faglærere:

[Mentornavn] har al forældrekontakt. Han har en døgntelefon og har fx været ude at hente en elev der var blevet smidt ud af familien. Eleverne ringer også for at høre hvordan det går (...) [Mentornavn] hjælper eleverne med at komme op hvis de tager imod tilbuddet. Han har hentet eleverne og ringer til dem hvis de bliver væk. De ligger nu på en meget høj mødestabilitet på omkring 94 %.

Lærerne og mentorerne i de erhvervsklasser der indgår i caseundersøgelsen, lægger ofte ekstra energi i deres arbejde. En leder fra Odense fortæller hvorfor det er nødvendigt når man har at gøre med denne elevgruppe:

Man skal tro på at det man laver, det giver noget. For nogle gange er det et langt, sejt træk. Selvom eleverne er her frivilligt, viser de det ikke altid.

Også eleverne er glade for at have fået en lærer som møder dem på en anderledes måde end de har været vant til i løbet af folkeskolen:

[Lærernavn] er en god lærer. Han er den bedste jeg har haft. Han tager det stille og roligt, men kan godt være alvorlig og sige at man skal komme til tiden. Han er ikke ligesom de andre lærere der giver en skideballe, men han kan godt lige komme over og give en røffel. Fordi man skal altså møde til tiden, og det er ens fremtid det handler om. Så han er seriøs. Men tager det på en anden måde (elev, Næstved).

Evalueringen viser at lærernes evner og engagement i eleverne er essentielt for erhvervsklasserne. Kapitel 4 viser at dette også er en faktor der er afgørende for elevernes udbytte og trivsel.

3.6 Opsamling: struktur og økonomi

Forsøgene med erhvervsklasser varierer i høj grad hvad angår den valgte struktur i og økonomi for forsøgene. Dokumentation gør det muligt at pege på en række udfordringer som er relateret til strukturen i erhvervsklasserne og deres forankring på skoler og i kommuner.

Interesse fra det kommunale niveau er afgørende for forankring

Flertallet af forsøgene (59 %) er igangsat på initiativ af skolerne, og det varierer hvor central en rolle den kommunale forvaltning har spillet i de enkelte forsøg. Caseundersøgelsen peger imidlertid på at interesse fra det kommunale niveau i erhvervsklassen er afgørende for om forsøgene kan forankres og blive til permanente ordninger. Samlet set viser analysen at det indtil videre i ganske vid udstrækning er lykkedes for kommuner og skoler at forankre erhvervsklasserne. Kun et enkelt forsøg fra anden forsøgsrunde er ophørt ved forsøgsperiodens udløb. Dette indikerer at erhvervsklasserne opleves som et brugbart og relevant redskab som skaber positive resultater for målgruppen.

Særligt udgiften til ekstra lærerkræfter er en stor økonomisk post for flere forsøg. Dette bør ses i sammenhæng med at caseundersøgelsen viser at de ekstra lærerkræfter er afgørende for erhvervsklasserne, da de muliggør differentieret undervisning i forhold til den enkelte elevs særlige udfordringer, og da fx mentorfunktioner gør det muligt at yde ekstra støtte til elever hvis hverdagsliv er præget af forskellige typer af sociale problemstillinger. Derudover bruges der lærerressourcer på at opbygge samarbejde med praktiksteder og på at følge eleverne tæt i praktikforløbene.

Forskellige procedurer og kriterier for udvælgelse af elever til erhvervsklassen

Formålene med forsøgene varierer inden for fire overordnede typer: erhvervsklassen der giver en frisk start i nye rammer, erhvervsklassen der giver ikke-boglige elever et fagligt skub, erhvervsklassen der giver sunde rutiner i hverdagen, og erhvervsklassen der giver en mere tryk start på en erhvervsuddannelse. Disse fire overordnede formål vægtes forskelligt i forsøgene.

Der er store forskelle på hvordan rekrutteringen af elever til erhvervsklasserne foregår. Mens eleverne i nogle tilfælde selv vælger erhvervsklasserne blandt andre mulige forløb – eksempelvis som en 10.-klasse med et særligt fokus – fungerer andre erhvervsklasser snarere som alternative skoletilbud til en gruppe elever der af forskellige årsager ikke har mulighed for at gennemføre et "normaltilbud". Mens tilmeldingen til erhvervsklasserne i førstnævnte tilfælde typisk er frivillig og tager udgangspunkt i en dialog mellem elev og vejleder og/eller lærer, er der i sidstnævnte tilfælde nogle gange tale om visitationsprocesser hvor det kommunale niveau eller vejledningen spiller en central rolle med hensyn til at identificere elever der kan have gavn af tilbuddet. Procedurene for rekruttering af elever afhænger dermed af hvilke typer af elever erhvervsklasserne er rettet mod, og af om erhvervsklassen defineres som en mulighed inden for viften af forskellige andre tilbud til elever i udskolingen eller som et alternativt skoletilbud.

Uklar målgruppedefinition skaber udfordringer

Caseundersøgelsen viser at en uklar målgruppedefinition kan gøre arbejdet i erhvervsklassen vanskeligt for de involverede lærere og skabe en risiko for frafald blandt eleverne. Dette gælder fx

forsøg som er målrettet specifikke erhvervsuddannelser og derfor forudsætter at det er muligt at tiltrække elever med motivation og interesse for dette særlige uddannelsesperspektiv. Dialog mellem erhvervsklasserne, grundskoler og UU-vejledere er væsentlig i denne sammenhæng, da det er nødvendigt for grundskoler og UU-vejledere at have et nært kendskab til den enkelte erhvervsklasses særlige profil og formål.

Elevernes motivation for at starte i en erhvervsklasse drejer sig primært om et ønske om at blive bedre til fagene i skolen (71 %), om at komme ud på en arbejdsplads (fx i praktik) (63 %) og om at arbejde mere praktisk (fx i værksteder) (61 %). Men det er også værd at bemærke at 42 % af eleverne angiver at de startede i en erhvervsklasse for at få nye kammerater. I interview med eleverne fremhæver de at erhvervsklasserne var et relevant tilbud fordi de var skoletrætte og trængte til en ny måde at lære på, men der er også elever der lægger vægt på erhvervsklassens særlige indholdsmæssige fokus – fx værkstedsundervisning inden for tømrerfaget.

Fordele og ulemper ved erhvervsklassernes placering

Spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere viser at erhvervsklassen i 30 % af forsøgene primært er placeret på en folkeskole, at 8 % er placeret primært på en ungdomsskole, 18 % primært i en virksomhed, 6 % på en teknisk skole og ligeledes 6 % på en produktionskole. Caseundersøgelsen peger på at erhvervsklasserne ofte er placeret for sig selv i egne lokaler, og at lokalernes placering og indretning vurderes at være en væsentlig faktor for muligheden for at skabe en særlig positiv identitet for erhvervsklassen og en tryk ramme for elevernes læring og indbyrdes relationer. I andre erhvervsklasser advares der dog mod at erhvervsklassen i nogle tilfælde i for høj grad kan komme til at fungere som en satellit, og at muligheder for samspil med de øvrige elever og lærere dermed overses.

Lærere med forskellig baggrund og tilgang

De fleste af forsøgene (88 %) har haft en folkeskolelærer tilknyttet som underviser. 33 % af forsøgene har haft en håndværker eller en anden faglært person tilknyttet som underviser. Der er i caseundersøgelsen eksempler på flere forsøg der har gode erfaringer med at have lærere tilknyttet der har en håndværksmæssig baggrund. Dette betyder at eleverne bliver mødt anderledes end de har været vant til i løbet af folkeskolen, og dette kan i sig selv være motiverende for elevernes læring.

4 Elevernes faglige udbytte, trivsel og overgang til en ungdomsuddannelse

Kapitel 4 fokuserer på elevernes udbytte af erhvervsklasserne. Det gælder i forhold til både de faglige, sociale og personlige kompetencer de får med, deres trivsel og engagement i erhvervsklassen og erhvervsklassens betydning for deres overgang til en ungdomsuddannelse. Kapitlet beskæftiger sig med evalueringens delmål 2 og 3.

Datagrundlaget for kapitlet er primært de to spørgeskemaundersøgelser blandt elever i henholdsvis første og anden forsøgsrunde. Disse undersøgelser indeholder elevernes vurderinger af betydningen af erhvervsklassen i relation til ovennævnte temaer. Dertil kommer vurderinger af elevernes udbytte som de kommer til udtryk i spørgeskemaundersøgelsen blandt erhvervsklassernes daglige ledere. Caseundersøgelsen af de seks erhvervsklasser bidrager med nuanceringer af og forklaringer på elevernes oplevede udbytte og med eksempler fra praksis.

Kapitlet viser at størstedelen af eleverne vurderer deres eget udbytte af erhvervsklassen positivt. De vurderer at de er blevet styrket både fagligt – særligt inden for dansk og matematik – og personligt og socialt. Lederne vurderer at erhvervsklassen har betydning for elevernes motivation for at starte på en ungdomsuddannelse, og hovedparten af lederne vurderer desuden at elevernes kompetencer bliver styrket. Kapitlet påpeger derudover at godt halvdelen af eleverne i første forsøgsrunde har påbegyndt en ungdomsuddannelse, og at hovedparten af dem der ikke er fortsat på en ungdomsuddannelse, fortsat er i gang med folkeskolens 9. eller 10. klasse.

4.1 Fag og prøver

Erhvervsklasserne har forskellige tilgange til fag og prøver. Det store flertal af erhvervsklasserne gør imidlertid brug af muligheden for at reducere fagrækken. Det gælder ifølge spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere for 88 % af erhvervsklasserne. Dansk og matematik indgår i alle for-

søg, og engelsk indgår i 90 % af forsøgene. I 48 % af forsøgene indgår desuden samfundsfag, mens fysik/kemi indgår i 7 %. Betydningen af en reduceret fagrække vil blive behandlet under afsnit 4.3.

Tabel 7 viser hvor stor en andel af eleverne i skoleåret 2010/11 der har haft de forskellige fag i erhvervsklassen:

Tabel 7
Hvilke af følgende skolefag har du haft i din erhvervsklasse? (N = 195)

Fag	Procent
Dansk	99 %
Matematik	97 %
Engelsk	84 %
Idræt	38 %
Samfundsfag	35 %
Fysik/kemi	21 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i anden forsøgsrunde (skoleåret 2010/11).

Tabellen viser – i overensstemmelse med spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere – at langt de fleste elever har haft dansk eller matematik i erhvervsklassen. Desuden har størstedelen også haft engelsk, mens under halvdelen af eleverne har angivet at de har haft idræt, samfundsfag eller fysik/kemi.

Til trods for at hovedparten af eleverne følger fagene dansk, matematik og engelsk, er det ikke alle elever der tager FSA eller FS10 som afslutning på erhvervsklassen. Af tabel 8 fremgår andelen af elever der har svaret at de tager FSA i de pågældende fag:

Tabel 8
Hvilke fag skal du til folkeskolens afgangsprøve i? (N = 143)

Fag	Procent
Dansk	83 %
Matematik	76 %
Engelsk	64 %
Fysik/kemi	23 %
Jeg går i 9. eller 10. klasse, men skal ikke til prøve	17 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i anden forsøgsrunde (skoleåret 2010/11).

I tabellen er elever der har svaret at de går i 7. eller 8. klasse og derfor ikke skal til prøve, udeladt.

Tabellen viser at 17 % af de elever der går i 9. eller 10. klasse i en erhvervsklasse i anden forsøgsrunde, har svaret at de ikke skal til prøve. Det er vanskeligt at vurdere hvorfor eleverne fravælger prøven, men caseundersøgelsen peger på at der kan være tale om elever der har taget FSA i 9. klasse, og som ikke ønsker at tage FS10 fordi den er frivillig.

4.2 Fagligt, socialt og personligt udbytte og trivsel

Såvel det kvantitative som det kvalitative datamateriale beskæftiger sig med elevernes udbytte af erhvervsklassen, både det rent faglige udbytte – som eksempelvis udbyttet af undervisningen i dansk og matematik – og det personlige og sociale udbytte. Sidstnævnte drejer sig om hvorvidt erhvervsklassen har rustet eleverne socialt og personligt, bl.a. ved eksempelvis at styrke deres samarbejdsevner eller deres selvtillid.

Afsnittet præsenterer elevernes vurderinger af deres udbytte af og trivsel i erhvervsklassen, mens det efterfølgende afsnit præsenterer og diskuterer årsagerne til udbyttet.

4.2.1 Faglige kompetencer

Analysen af spørgeskemaundersøgelsen blandt elever i anden forsøgsrunde og elevinterviewene i caseundersøgelsen viser at flere elever vurderer at de har fået styrket deres faglige kompetencer i erhvervsklassen. Dette kommer til udtryk i forbindelse med forskellige besvarelser i spørgeskemaundersøgelsen.

Tabel 9 viser elevernes vurdering af om de er blevet bedre til fagene dansk, matematik, engelsk, samfundsfag og fysik/kemi.

Tabel 9
Hvilke fag er du blevet bedre til i erhvervsklassen?

Fag	Bedre	Lidt bedre	Ikke bedre	I alt
Dansk (N = 188)	34 %	52 %	15 %	100 %
Matematik (N = 185)	34 %	51 %	15 %	100 %
Engelsk (N = 163)	29 %	47 %	23 %	100 %
Samfundsfag (N = 76)	24 %	44 %	32 %	100 %
Fysik/kemi (N = 53)	15 %	53 %	32 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i anden forsøgsrunde (skoleåret 2010/11).

Som tabel 9 viser, vurderer flere af eleverne at de er blevet bedre til dansk (34 % svarer "Bedre", og 52 % "Lidt bedre") og matematik (34 % svarer "Bedre", og 51 % "Lidt bedre"). Svarene underbygges af at vi under casebesøgene fik indtryk af at flere af erhvervsklasserne koncentrerer sig om at eleverne får et fagligt løft i netop dansk og matematik, da disse fag er udgangspunkt for at eleverne kan klare sig godt i andre fag, og derfor vurderes at være mest centrale. At 86 % eksempelvis vurderer at de er blevet bedre eller lidt bedre til dansk, kan ses som en betragtelig andel, da der ofte er tale om skoletrætte elever der tidligere måske sjældent har vurderet deres skolegang og deres egne faglige kompetencer positivt.

Eleverne er desuden blevet bedt om at vurdere om de tror at de har lært mere af at gå i erhvervsklassen end i deres tidligere klasse. 69 % af eleverne svarer "Ja, jeg har lært mere", 25 % svarer "Det er det samme", og 7 % svarer "Nej, jeg har lært mindre". Det er vanskeligt at afgøre årsagen til at nogle elever oplever at de har lært mindre.

Også i interviewene med elever under casebesøgene blev eleverne bedt om at vurdere deres faglige udbytte af at de havde gået i erhvervsklassen. Det er naturligvis vanskeligt for eleverne at vurdere om de har lært mere i erhvervsklassen end de ellers ville have gjort, men enkelte beskriver meget præcist hvad de har lært. Eleverne i Københavns Kommunes 10. Plus blev bedt om at vurdere om de var blevet bedre til at læse. En elev svarer:

Jo, jeg er blevet bedre til at læse. Og det er fordi jeg rent faktisk har læst her. Normalt sagde jeg at jeg ikke kunne læse, og så fik jeg et kassettebånd.

Interviewer: *Hvorfor har du så gerne villet læse her?*

Det har været på grund af at når man endelig har sat sig ned og taget sig sammen, så er man nødt til at gøre det ordentligt. Det er fedt. Jeg var virkelig skod til at læse før i tiden.

Citatet illustrerer at erhvervsklassen har motiveret eleven til at gøre noget ved sin læsning.

4.2.2 Sociale og personlige kompetencer

Eleverne er desuden blevet bedt om at vurdere deres opnåede kompetencer i relation til deres sociale og personlige udvikling. Analysen viser at størstedelen af eleverne også på dette punkt vurderer udbyttet af erhvervsklassen positivt. Svarfordelingen ses i tabel 10.

Tabel 10
Hvad har du lært af at gå i erhvervsklassen? (N = 187)

Kompetencer	Procent
Jeg er mere aktiv i skolen end jeg var før	72 %
Jeg er blevet bedre til at arbejde koncentreret	72 %
Jeg er blevet bedre til at samarbejde med andre	72 %
Jeg har fået mere selvtillid	71 %
Jeg er blevet bedre til at komme i skole hver dag	67 %
Jeg er blevet bedre til at møde til tiden	50 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i anden forsøgsrunde (skoleåret 2010/11). Respondenterne har kunnet sætte flere kryds.

Tabellen viser at 72 % vurderer at de er blevet mere aktive i skolen end de var før. Den samme andel vurderer at de er blevet bedre til at arbejde koncentreret og til at samarbejde med andre.

Desuden viser tabellen at 71 % af eleverne svarer at de har fået mere selvtillid ved at gå i erhvervsklassen. Casebesøgene viste at ledere og undervisere bevidst arbejder med at skabe læringsituationer der giver eleverne mulighed for succesoplevelser. Erfaringer fra casebesøgene viser desuden at praktikken kan have en positiv betydning for elevernes selvtillid. I Erhvervsklassen Fønix i Næstved deler læreren i projektet opfattelsen af at eleverne får mere selvtillid. Han siger at "eleverne har rejst sig fra at kigge ned i bordet. De kigger nu i stedet fremad". Ledere og lære

re lægger gennemgående vægt på at erhvervsklasserne ikke kun skal fokusere på at styrke de faglige kompetencer, men at eleverne også skal have styrket deres sociale og personlige kompetencer for at have en chance i uddannelsessystemet fremover.

Også eleverne fra første forsøgsrunde er blevet spurgt om deres udbytte af at gå i en erhvervs-klasse. Her viser det sig at det særligt er personlige og sociale kompetencer som eleverne vurderer at erhvervsklassen har haft betydning for. Svarene fremgår af tabel 11.

Tabel 11
Er du enig i følgende udsagn om at have gået i erhvervs-klasse? (N = 63)

	Ja	Nej	Ved ikke	I alt
Jeg har fået mere selvtillid	76 %	22 %	2 %	100 %
Jeg er blevet bedre til at samarbejde med de andre i klassen	75 %	25 %	-	100 %
Jeg er blevet bedre til at koncentrere mig om skole-arbejdet	64 %	35 %	2 %	100 %
Jeg er blevet fagligt bedre i skolen	54 %	44 %	2 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i første forsøgsrunde (skoleåret 2009/10).

Tabellen viser at mens 76 % vurderer at de har fået mere selvtillid og 75 % vurderer at de er blevet bedre til at samarbejde med andre, vurderer ca. halvdelen – 54 % – at de blevet fagligt bedre i skolen.

4.2.3 Trivsel og engagement

Eleverne i anden forsøgsrunde er blevet bedt om at forholde sig til om erhvervsklassen har gjort dem gladere for at gå i skole⁷. 49 % svarer at de er blevet gladere, og 36 % lidt gladere for at gå i skole. Det er altså et stort flertal på i alt 85 % af eleverne der har svaret positivt. Eleverne er blevet spurgt om de har været gladere for at gå i erhvervsklassen end i deres tidligere klasse. 68 % af eleverne svarer "Ja, gladere".

Ved hjælp af kvantitativ analyse kan det konstateres at de elever der vurderer at de er blevet fagligt bedre siden de startede i erhvervsklassen, også er blevet gladere. Sammenhængen er testet

⁷ Spørgsmålsformuleringen er valgt af metodiske årsager. Elevgruppen har vanskeligt ved at forholde sig til mere abstrakte begreber, og vi har derfor valgt at anvende begreber som ligger tæt på elevernes eget sprogbrug. Det gælder fx formuleringen "glad for at gå i skole" til at belyse elevernes vurdering af trivsel og formuleringen "blevet bedre i skolen" til at belyse elevernes faglige udbytte.

statistisk og fremgår af tabel 12. Tabellen viser at 76 % af de elever der har svaret at de er blevet fagligt bedre i skolen siden de startede i erhvervsklassen, også er blevet gledere for at gå i skole.

Tabel 12
Sammenhæng mellem at eleverne er blevet fagligt bedre og gledere for at gå i erhvervsklasse*

	Gladere	Lidt gledere	Ikke gledere	Total
Bedre (N = 66)	76 %	21 %	3 %	100 %
Lidt bedre (N = 95)	40 %	49 %	11 %	100 %
Ikke bedre (N = 26)	15 %	27 %	58 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i anden forsøgsrunde (skoleåret 2010/11).

** De to spørgsmål der ligger til grund for sammenhængen, er: "Er du blevet bedre i skolen siden du startede i erhvervsklassen?" og "Har erhvervsklassen gjort dig gledere for at gå i skole?"*

4.3 Årsager til elevernes faglige, sociale og personlige udvikling og øgede trivsel

Analysen af de kvantitative såvel som de kvalitative data viser at der er en sammenhæng mellem de faktorer der er afgørende for elevernes faglige, sociale og personlige udvikling og deres trivsel. Afsnittet beskæftiger sig dermed samlet set med de karakteristika ved erhvervsklassen som eleverne vurderer, har positiv betydning både for deres faglige udvikling og for deres personlige og sociale udvikling og trivsel.

Eleverne i anden forsøgsrunde er blevet spurgt om årsagerne til at de vurderer at de dels er blevet bedre til fagene i skolen og dels er blevet gledere for at gå i skole. Tabel 13 viser svarfordelingen på de to spørgsmål.

Tabel 13
Hvad har gjort ...

	... at du er blevet bedre til fagene i skolen? (N = 168)	... at du er blevet gladere for at gå i skole? (N = 167)
At der har været god tid til at arbejde med fagene i mit eget tempo	85 %	81 %
At jeg har haft én eller flere gode lærere	83 %	75 %
At jeg har haft en blanding af praktik og fag i erhvervsklassen	73 %	77 %
At vi har arbejdet med fagene på en sjov måde	70 %	71 %
At jeg har fået nye klassekammerater	48 %	59 %
At jeg har dyrket mere idræt	11 %	16 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i anden forsøgsrunde (skoleåret 2010/11).

Respondenterne har kunnet sætte flere kryds.

Tabellen viser at eleverne vurderer at det særligt er fordi der har været god tid til at arbejde med fagene i deres eget tempo, og fordi de har haft én eller flere gode lærere at de er blevet bedre til fagene og gladere for at gå i skole.

Set i forhold til de forskellige formål med erhvervsklasser som blev præsenteret i kapitel 3, indikerer elevernes besvarelser at mange af forsøgene har haft succes med at give eleverne et fagligt skub. At eleverne vurderer det som betydningsfuldt at der har været god tid til at arbejde med fagene, kan være en indikator for at den reducerede fagrække giver mulighed for fordybelse i enkelte fag. Samtidig indikerer besvarelserne at eleverne sætter pris på at arbejde med fagene på en ny og sjovere måde og i kombination med praktik.

Også betydningen af at få en frisk start med nye, gode lærere og nye klassekammerater, hvilket også er præsenteret som et af de overordnede formål med erhvervsklasserne, lader til at have betydning for elevernes vurdering både af deres trivsel og af hvad der har gjort at de er blevet bedre til fagene i skolen.

16 % af eleverne vurderer desuden at det har gjort dem gladere for at gå i skole at de har dyrket mere idræt. I flere af forsøgene har erhvervsklasserne brugt nogle timer hver uge til eksempelvis

fodbold og besøg i motionscenter. At erhvervsklassernes formål også kan være at give hjælp til at få sundere rutiner i hverdagen, responderer en del af eleverne altså også positivt på⁸.

Resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen blandt elever i anden forsøgsrunde og analysen af de kvalitative data fra caseundersøgelsen giver anledning til at fremhæve tre gennemgående faktorer der har betydning for elevernes trivsel og faglige, sociale og personlige udvikling:

- Lærer-elev-relationen
- Den reducerede fagrække
- En sjovere, mere praktisk orienteret og mere rummelig undervisning.

4.3.1 Lærer-elev-relation

Spørgeskemaundersøgelsen blandt elever i anden forsøgsrunde viser at 83 % vurderer at det at de har haft en eller flere gode lærere har gjort at de er blevet bedre til fagene, mens 75 % vurderer at lærerne har gjort at de er blevet gladere for at gå i skole. Disse resultater sammenholdt med indtryk fra caseundersøgelsen peger på at de enkelte lærere i erhvervsklassen og relationen mellem lærer og elever er af stor betydning for elevernes udbytte. En tilsvarende konklusion kunne udledes af EVA's evaluering af ungdomsskolens heltidsundervisning som pegede på at lærer-elev-relationen også i denne sammenhæng var en vigtig forudsætning for elevernes læring⁹.

Caseundersøgelsen viser at mange af forsøgene har haft som formål at skabe en anderledes lærer-elev-relation end eleverne har været vant til i folkeskolen. Ofte lægges der, som nævnt i kapitel 3, vægt på at lærerne skal have en anden baggrund end en typisk folkeskolelærer, fx ved at være håndværkeruddannede.

Caseundersøgelsen viser desuden at et af kodeordene for en ny lærer-elev-relation er at lærerne viser respekt over for eleverne og den situation de er i. Væsentligt er det at eleverne bliver mødt anderledes end de har været vant til. En lærer fra 10. Plus i Københavns Kommune beskriver det sådan:

Jeg tror de fleste har været glade for at være her fordi de ikke er blevet nedgjort og hånet. Vi har prøvet at gøre det godt uden at køre folkeskolen når den er værst.

En anden lærer i erhvervsklassen fortæller at "bare det at blive mødt med åbenhed og blive respekteret som personer" gør at eleverne får noget godt ud af erhvervsklassen.

⁸ Når 16 % fremhæver at de er blevet gladere for at gå i skole fordi de har dyrket mere idræt, skal det nævnes at ikke alle erhvervsklasserne tilbyder idræt. Som nævnt tidligere har 38 % af eleverne svaret at de har idræt i erhvervsklassen. Derfor er de 16 % en relativt stor andel af det samlede antal elever når man tager højde for dette.

⁹ EVA (2010): Evaluering af ungdomsskolens heltidsundervisning.

Det kræver altså ofte noget særligt af lærerne at arbejde med elever i erhvervsklasserne. En lærer fra forsøget i Odense Kommune og en lærer fra forsøget i Morsø Kommune beskriver lærernes vigtigste kompetencer sådan:

Jeg vil sige at det sociale og det personlige overskud, at kunne acceptere og lide eleverne er det allervigtigste (lærer, Odense Kommune).

Det kræver særlige ressourcer (...) Man skal kunne forstå børnene, men samtidig kunne sige hvad man forventer (...) Man skal have hård hud og følsomhed (lærer, Morsø Kommune).

Ti'EREN i Skive Kommune har også fokus på en positiv lærer-elev-relation. Eleverne skal ifølge en af lærerne i forsøget i Skive have "en god oplevelse af at gå i skole". En kollega supplerer: "Tålmodighed er et godt ord. For det skaber tillid."

Denne tålmodighed og tillidsrelation kommer i forsøget i Skive bl.a. til udtryk gennem ugentlige samtaler med eleverne om hvordan den foregående uge er forløbet. Under interviewet giver eleverne udtryk for at de syntes det var rart at "han [læreren] interesserede sig for hvad vi lavede". Senere i interviewet uddyber eleverne tillidsrelationen mellem lærer og elev:

De [lærerne] forstod én. De prøvede at få kontakt, og de interesserede sig for én, mens dem på ens gamle skole var pisseligeglade.

På samme måde giver eleverne i de andre forsøgsklasser udtryk for at underviserne i erhvervsklassen er anderledes end andre lærere. En elev fra Morsø svarer fx at "lærerne er sjovere" på spørgsmålet om hvorfor den pågældende elev er blevet gladere for at gå i skole. I Erhvervsklassen Fønix i Næstved hvor læreren også besidder en mentorfunktion, siger en af eleverne: "Han var lidt ligesom en ven man kunne snakke med."

Ikke bare lærer-elev-relationen, men også relationen til klassekammeraterne vurderer eleverne har betydning for deres udbytte. 69 % af eleverne svarer at de har fået nye venner i erhvervsklassen, 59 % af eleverne svarer at nye klassekammerater har gjort dem gladere for at gå i skole, og 48 % vurderer at de nye klassekammerater har gjort at de er blevet bedre i skolen. Under casebesøgene fremgik det ligeledes af interviewene med eleverne at det opleves positivt at få nye kammerater. Flere af eleverne nævnte desuden at erhvervsklassens størrelse og at den flere steder er lidt isoleret, har en positiv betydning for kammeratskabet internt i erhvervsklasserne. En elev fra Erhvervsklassen Fønix i Næstved fortæller om kammeratskabet på følgende måde:

Hvis der er en ting I skal vide, er det at man får et helt andet øje på de personer man går sammen med. Man bliver meget bedre venner, og man snakker stadig bagefter. Det er ikke kun i den periode man går der, man snakker stadig efter.

4.3.2 Reduceret fagrække

Størstedelen af erhvervsklasseforsøgene tilbyder en reduceret fagrække. Når eleverne kun skal koncentrere sig om enkelte fag, bliver der plads til fordybelse, og samtidig er det muligt at få plads til værkstedsfag og praktik på skemaet.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt elever i anden forsøgsrunde viser at 85 % vurderer at det at der har været god tid til at arbejde med fagene i deres eget tempo, har gjort at de er blevet bedre til fagene i skolen, mens 81 % vurderer at det har gjort at de er blevet gladere for at gå i skole. Disse resultater indikerer at eleverne har sat pris på at deres eget læringstempo er blevet imødekommet, hvilket givetvis skyldes at mange erhvervsklasser har en reduceret fagrække.

Casebesøgene viser at den reducerede fagrække af nogle elever bliver opfattet meget positivt. Som en elev fra 10. Plus i København sagde: "Ja, at det kun lige var de fag man decideret har brug for, når man skal ud i sådan noget her." I 10. Plus har eleverne kun dansk, matematik og engelsk som faste skolefag.

På TI'EREN i Skive er der også gjort brug af en reduceret fagrække. Da eleverne blev bedt om at fortælle om en almindelig dag, fortalte de at de kun havde dansk, engelsk og matematik. På spørgsmålet om hvordan en elev havde det med den reducerede fagrække, svarede han: "Jeg havde det fint. Det er kun det jeg har brug for. Det passede mig fint."

Fra lærersiden er der fokus på at den reducerede fagrække kan bruges til at gøre skoletrætte elever i målgruppen interesseret i erhvervsklassen i Skive.

Også i forsøget på Dueholmskolen i Morsø Kommune gøres der brug af muligheden for at tilbyde en reduceret fagrække. Eleverne er meget positive over for dette. En elev fra klassen siger direkte: "En af grundene til at jeg kom hened, er at jeg ikke kan klare så mange fag inde i mit hoved."

Den reducerede fagrække synes altså at have den fordel at eleverne oplever at der er tid til at lære det der kræves. Samtidig fokuseres undervisningen på de fag man har vurderet er væsentligst for eleverne. På den anden side er det værd at tage højde for at eleverne ved den reducerede fagrække går glip af en række fag som de kan få brug for senere, hvad enten de skal fortsætte på en ungdomsuddannelse eller sluses tilbage i folkeskolen. Derfor er det værd at overveje om stærke elever i erhvervsklasserne kan have gavn af også at blive tilbudt andre fag.

4.3.3 En sjovere, mere praktisk orienteret og mere rummelig undervisning

71 % af eleverne i spørgeskemaundersøgelsen svarer at de er blevet gladere for at gå i skole, og 70 % at de er blevet bedre til fagene i skolen fordi de har arbejdet med fagene på en sjovere måde. Casebesøgene har vist at det er noget der bliver fokuseret på fra lærernes side, og at eleverne sætter pris på at undervisningen tilrettelægges anderledes. En elev siger direkte:

De gjorde de ting vi skulle lave, sjovt. Så det ikke bare var kedelig matematik. Han snakke med os, havde en sjov talemåde.

En analyse af elevernes udsagn viser samlet set at sjov undervisning forbindes med flere forskellige faktorer. Dels at lærerne ofte anvender humor meget direkte i deres omgang med eleverne, og dels at undervisningen i erhvervsklasserne ofte inkorporerer et praktisk aspekt, fx ved at matematik anvendes i praktiske byggeprojekter.

Ud over at undervisningen blev set som sjovere i erhvervsklassen, betoner både lærere og elever at der er skabt et rummeligt læringsmiljø hvor eleverne føler sig hjemme og oplever at de bliver respekteret. Begreber som "frihed", "frie tøjler" og "lige ret" nævnes af eleverne i de forskellige erhvervsklasser. I interviewene forbinder eleverne i flere tilfælde deres oplevelse af frihed og rummelighed med indretningen af undervisningslokalerne.

Under casebesøget i Morsø havde eleverne eksempelvis to forskellige svar på spørgsmålet om hvad det bedste ved erhvervsklassen var. Eleverne svarede dels "vores sofa" og dels "den frihed vi har". Eleverne lagde dermed stor vægt på at rammerne opleves som friere og hyggeligere end i et mere traditionelt klasseværelse. I en anden erhvervsklasse forbandt eleverne i stedet de computere de havde til rådighed i klassen, og som de også måtte benytte i pauserne, som et tegn på frihed og rummelighed.

I flere af forsøgene er det desuden en central faktor at eleverne ikke får lektier for. Dette oplever nogle elever som en fordel ved erhvervsklassen. Lærerne begrundede denne beslutning med at målet er at give eleverne en god oplevelse af at gå i skole. Lærerne vurderer at elever har brug for støtte undervejs når de arbejder med fagene, hvilket flere har svært ved at få derhjemme, og derfor er lektier ikke et brugbart redskab.

De lidt friere tøjler og etableringen af et miljø der er mere afslappet end eleverne har oplevet i deres skolegang i øvrigt, er muligt fordi erhvervsklasserne samtidig lægger vægt på en meget tæt kontakt til eleverne og på at der gælder en række regler for eleverne.

Eksempel på disciplinær kontrakt mellem lærere og elever

I erhvervsklassen i Odense Kommune har man lagt vægt på at der indgås en kontrakt med eleverne fra starten. Eleverne skal skrive under på at de overholder en række disciplinære regler lige fra at møde til undervisningen til at de ikke må have mobiltelefoner med til undervisningen. Ifølge lærerne betyder kontrakten at visse problematikker ikke er til diskussion, og at eleverne med deres underskrift forpligter sig til at overholde de pågældende regler. Til gengæld har eleverne et vist rum til selv at bestemme i hverdagen, fx kan de selv vurdere hvornår de har brug for pauser, hvilke opgaver de vil gå i gang med, og hvordan de arbejder bedst.

Den tætte opfølgning på elevernes læring og trivsel kommer i flere forsøg desuden til udtryk i form af en meget tæt kontakt til elevernes forældre. I to af forsøgene, i Næstved og Morsø Kommuner, er der indgået aftaler om at læreren eller mentoren står til rådighed for eleverne på deres private telefonnummer, og i begge tilfælde betyder denne tætte kontakt også at læreren/mentoren kommer i elevernes hjem – eksempelvis for at hente dem hvis de ikke møder til undervisningen.

Dette kan indikere at det er muligt at etablere et undervisningsmiljø hvor der er respekt for eleverne, og som markerer et brud med det miljø de har kendt i folkeskolen, men hvor der samtidig opstilles klare regler om eksempelvis fravær og deltagelse i undervisningen som eleverne skal følge.

4.4 Overgang til og fastholdelse i en ungdomsuddannelse

Et andet relevant tema i forhold til erhvervsklassernes betydning er deres indflydelse på elevernes overgang til og fastholdelse i en ungdomsuddannelse. Et af hovedformålene med erhvervsklasserforsøgene er ifølge projektet Skoleudvikling at øge antallet af unge der fortsætter på en ungdomsuddannelse, ved at der bliver fokuseret på en gruppe elever der i dag ikke formår at tage en ungdomsuddannelse.

Lederne er blevet spurgt om hvilke ungdomsuddannelser erhvervsklasserne hovedsageligt er rettet imod, og deres svar fremgår af tabel 14.

Tabel 14**Hvilke(n) ungdomsuddannelse(r) rettede erhvervsklassen sig hovedsageligt imod? (N = 33)**

Mod erhvervsuddannelserne generelt	79 %
Mod ungdomsuddannelserne generelt	12 %
Mod en eller flere specifikke erhvervsuddannelser (skriv hvilke(n))*	6 %
Mod et produktionsskoleforløb	3 %
Total	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt forsøgenes daglige ledere (skoleårene 2009/10 og 2010/11).

* Der er tale om to forsøg. Det ene retter sig mod erhvervsuddannelsernes indgang Bygge og anlæg, og det andet mod teknisk skole generelt.

Tabellen viser at 79 % af lederne har svaret at erhvervsklassen hovedsageligt retter sig mod erhvervsuddannelserne generelt. 12 % retter sig mod ungdomsuddannelserne generelt. Hovedparten af forsøgene har altså fokus på erhvervsuddannelserne.

Lederne er også blevet bedt om at vurdere erhvervsklassens betydning dels for elevernes motivation for at påbegynde en ungdomsuddannelse, dels for elevernes kompetencer til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Endelig er de blevet spurgt hvordan de alt i alt vurderer erhvervsklassens betydning i forhold til at øge elevernes mulighed for at gennemføre en erhvervsuddannelse. Tabel 15 illustrerer svarfordelingen.

Tabel 15**Hvordan vurderer du erhvervsklassens betydning for ...: (N = 34)**

	Stor betydning	Nogen betydning	Mindre betydning	I alt
... at øge elevernes motivation for at påbegynde en ungdomsuddannelse?	79 %	18 %	3 %	100 %
... at styrke elevernes kompetencer til at gennemføre en ungdomsuddannelse?	62 %	32 %	6 %	100 %
... at styrke elevernes mulighed for at gennemføre en ungdomsuddannelse?	71 %	29 %	-	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt forsøgenes daglige ledere (skoleårene 2009/10 og 2010/11).

Lederne af erhvervsklasserne er positive over for erhvervsklassens betydning for at øge først og fremmest elevernes *motivation* for at påbegynde en ungdomsuddannelse: 79 % af lederne vur-

derer at erhvervsklassen har stor betydning for dette. Hovedparten, nemlig 62 %, mener derudover at erhvervsklassen har stor betydning for at styrke elevernes *kompetencer* til at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Tabel 17 viser desuden at 71 % af lederne vurderer at erhvervsklassen alt i alt har stor betydning i forhold til at øge elevernes mulighed for at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Også de elever der gik i erhvervsklassen i skoleåret 2010/11, er blevet bedt om at vurdere erhvervsklassens betydning for deres videre uddannelse. Tabel 16 viser svarfordelingen på spørgsmålet om hvad eleverne regner med at skulle efter dette skoleår.

Tabel 16
Hvad regner du med at du skal efter dette skoleår? (N = 187)

Jeg skal starte på en erhvervsuddannelse (fx frisør, tømrer, SOSU-hjælper eller mekaniker)	37 %
Jeg skal i 10. klasse (på en folkeskole, et 10.-klasse-center eller en ungdomsskole)	17 %
Jeg skal fortsætte i erhvervsklassen	12 %
Jeg skal i 8. eller 9. klasse (på en folkeskole eller ungdomsskole)	11 %
Jeg skal starte på en gymnasial uddannelse (stx,hf, htx, hhx)	7 %
Jeg skal på efterskole	5 %
Jeg ved det ikke	5 %
Jeg skal begynde at arbejde	3 %
Jeg skal på produktionsskole	3 %
Total	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i anden forsøgsrunde (skoleåret 2010/11).

De adspurgte elever gik i såvel 8., 9. som 10. klasse i erhvervsklassen, og dette medfører en del variation i svarene. Hvad angår overgangen til en ungdomsuddannelse, regner 37 % med at skulle starte på en erhvervsuddannelse, og 7 % på en gymnasial uddannelse. 44 % af eleverne forventer altså at skulle starte på en ungdomsuddannelse, mens 3 % skal starte på en produktionsskole. En del af eleverne skal fortsætte i grundskolen: 17 % regner med at starte i 10. klasse, 12 % skal fortsætte i erhvervsklassen, 11 % i 8. eller 9. klasse, og 5 % på en efterskole. Derudover skal 3 % begynde at arbejde.

Tallene ovenfor kan sammenholdes med resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen blandt de elever der gik i 9. eller 10. klasse i første forsøgsrunde i skoleåret 2009/10. Eleverne er blevet spurgt om hvorvidt de er begyndt på en ungdomsuddannelse efter erhvervsklassen. Deres svar fremgår af tabel 17:

Tabel 17**Er du efter erhvervsklassen begyndt på en ungdomsuddannelse? (N = 72)**

Ja, og jeg går stadig på en ungdomsuddannelse	46 %
Ja, men jeg går ikke længere på en ungdomsuddannelse	6 %
Nej, jeg er færdig med folkeskolen, men er ikke begyndt på en ungdomsuddannelse	21 %
Nej, jeg er ikke begyndt på en ungdomsuddannelse, men jeg går/har gået på en produktions-skole	17 %
Nej, jeg går stadig i 9. eller 10. klasse eller er fortsat i erhvervsklassen	11 %
Total	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever fra første forsøgsrunde (skoleåret 2009/10).

Tabellen viser at 46 % af eleverne, svarende til 33 elever, fra første forsøgsrunde har påbegyndt en ungdomsuddannelse og stadig er i gang med den. 6 % har påbegyndt, men går ikke længere på en ungdomsuddannelse. Samtidig viser tabellen at 21 % af eleverne reelt er uden for uddannelsessystemet, nemlig de der er færdige med folkeskolen, og som ikke har påbegyndt en ungdomsuddannelse. Det er vanskeligt at vurdere om denne andel er forventelig, eller om man kunne forvente at den var mindre eller større, da den relativt lille population ikke giver grundlag for at sammenligne med andre grupper af elever. Pga. det lille antal elever har det heller ikke været muligt at foretage en effektmåling af erhvervsklassens evt. betydning for at flere elever kommer i gang med en ungdomsuddannelse. Det kan dog konstateres at forsøgene med erhvervsklasser fra første forsøgsrunde har resulteret i at 46 % af eleverne er på en ungdomsuddannelse knap et år efter at de har afsluttet erhvervsklassen, mens 21 % på det pågældende tidspunkt ikke var i gang med hverken grundskole, produktionsskole eller ungdomsuddannelse. Den lille population betyder desuden at det ikke er muligt at se nogen signifikante sammenhænge mellem elevernes påbegyndelse af en ungdomsuddannelse og deres baggrundskarakteristika, fx køn.

Spørgeskemaet blandt elever fra første forsøgsrunde viser desuden at 66 % af de elever (i alt 25 elever) der ikke var i gang med en ungdomsuddannelse på det pågældende tidspunkt fordi de går på fx en produktionsskole eller i 9. eller 10. klasse eller er uden for uddannelsessystemet, regner med at starte på en ungdomsuddannelse næste skoleår.

De 33 elever der går på en erhvervsuddannelse eller en egu, har valgt de indgange som er vist i tabel 18:

Tabel 18**Oversigt over hvilke indgange på erhvervsuddannelserne (eller egu) elever fra første forsøgsrunde går på:**

Indgange til erhvervsuddannelser	Antal elever
Bil, fly og andre transportmidler	6
Merkantil	6
Bygge og anlæg	5
Dyr, planter og natur	4
Transport og logistik	2
Mad til mennesker	2
Produktion og udvikling	2
Sundhed,omsorg og pædagogik	1
Egu	2
Ukendt/andet*	3
Elever i alt	33

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i første forsøgsrunde (skoleåret 2009/10).

*Eleverne har fx angivet teknisk skole, men ikke hvilken indgang der er tale om.

Tabellen viser at erhvervsklasseeleverne fordeler sig på mange forskellige indgange, hvilket stemmer overens med erhvervsklassernes forskellige fokus og tilrettelæggelse.

Tabel 19 og 20 giver et billede af hvordan elever fra henholdsvis første og anden forsøgsrunde vurderer deres eget udbytte af erhvervsklassen hvad angår deres motivation for at fortsætte på en ungdomsuddannelse. Elevernes besvarelser stemmer godt overens med størstedelen af ledernes vurdering af at erhvervsklassen har stor betydning for elevernes motivation.

Tabel 19**Er du enig i følgende udsagn om at have gået i erhvervsklasse? (N = 63)**

	Ja	Nej	Ved ikke	I alt
Jeg har fået mere lyst til at tage en ungdomsuddannelse	76 %	24 %	-	100 %
Jeg er blevet mere sikker på hvilket arbejde jeg gerne vil have	70 %	30 %	-	100 %
Jeg er blevet mere sikker på hvilken uddannelse jeg gerne vil starte på	68 %	30 %	2 %	100 %
Jeg har lært en lærer eller en anden voksen at kende som vil hjælpe mig fremover	62 %	37 %	2 %	100 %
Jeg har fået kontakt til en arbejdsplads	46 %	54 %	-	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i første forsøgsrunde (skoleåret 2009/10).

76 % af eleverne fra første forsøgsrunde vurderer at de har fået mere lyst til at tage en ungdomsuddannelse. Desuden er 70 % blevet mere sikre på hvilket arbejde de gerne vil have, og 68 % mere sikre på hvilken uddannelse de gerne vil starte på. Dette må siges at være et meget positivt resultat, da forsøgene har som målsætning at øge elevernes interesse for at starte på en ungdomsuddannelse. Fremadrettet er det desuden interessant at hæfte sig ved at 62 % giver udtryk for at de har lært en lærer eller en anden voksen at kende som vil hjælpe dem fremover, og at 46 % har fået kontakt til en arbejdsplads

Tabel 20 viser hvilken betydning eleverne fra anden forsøgsrunde vurderer at erhvervsklassen har haft for deres valg af og motivation for uddannelse.

Tabel 20**Hvad har du ellers fået ud af din tid i erhvervsklassen? (N = 187)**

Jeg har fundet ud af hvilken ungdomsuddannelse jeg vil starte på	61 %
Jeg har fået mere lyst til at fortsætte på en ungdomsuddannelse (fx som tømrer, SOSU-hjælper, frisør eller mekaniker)	55 %
Jeg har fået kontakt til en arbejdsplads	39 %
Jeg har fået kontakt til en lærer eller en anden voksen der kan hjælpe mig fremover	32 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i anden forsøgsrunde (skoleåret 2010/11).

Respondenterne har kunnet sætte flere kryds.

61 % af eleverne fra anden forsøgsrunde svarer at de har fundet ud af hvilken ungdomsuddannelse de vil starte på, mens en lidt mindre andel på 55 % svarer at de har fået mere lyst til at fortsætte på en ungdomsuddannelse.

Også den kvalitative undersøgelse peger på at erhvervsklasserne kan have positiv betydning for elevernes overgang til en ungdomsuddannelse. Caseundersøgelsen viser at flere af forsøgene har forskellige tiltag for at sikre elevernes overgang til en ungdomsuddannelse. Et eksempel på dette er mentorordningen i Odense Kommune.

Eksempel på støtte i overgangen til ungdomsuddannelse: mentorordning

I Ungdommens Uddannelsesvejledning Odense og Omegn (UUO) anvendes en mentorordning til at støtte elevernes videre færd på ungdomsuddannelserne. Hvis UU-vejledningen vurderer at en elev kan finde det vanskeligt at fortsætte fra erhvervsklassen – eller andre tilbud – til ungdomsuddannelserne, får eleven tilknyttet en mentor. Mentoren er blevet tilknyttet nogle elever i erhvervsklassen umiddelbart ved erhvervsklassens afslutning i maj, og forløbet varer indtil december det pågældende år. Mentorordningen i Odense Kommune er til gavn for eleverne i erhvervsklassen, men er ikke finansieret af forsøgsmidlerne.

Ledelsen på Korsløkke Ungdomsskole vurderer at mentorordningen er af stor betydning for at eleverne fra erhvervsklassen får en god start på deres ungdomsuddannelse og dermed øger chancerne for at gennemføre den. Med mentoren i ryggen får eleven en støtteperson som gør mødet med de nye omgivelser, lærere og andre elever knap så overvældende. Mentoren fra UUO fortæller at mentoren "skal være den trygge hånd at holde i i overgangen til ungdomsuddannelsen". Der bliver indgået en kontrakt mellem elev og mentor om hvilke funktioner mentoren kan have. Det kan eksempelvis være som løbende kontaktperson, som deltager i en realkompetencevurdering eller som én der har en tæt kontakt til og samarbejder med en kontaktlærer el.lign. om elevens trivsel.

Der er imidlertid en række udfordringer forbundet med at få de bogligt svage elever til at klare en erhvervsuddannelse. Interview med en repræsentant for en erhvervsuddannelse i Odsherred der har modtaget elever fra erhvervsklassen, viser at der til tider skal mere til end en god mentorordning. En studie- og erhvervsvejleder fra erhvervsuddannelsen fortæller at mekanikeruddannelsen har modtaget tre elever fra erhvervsklassen som desværre alle er ophørt. Vejlederen fortæller at eleverne havde brug for mere støtte i den teoretiske undervisning end det var muligt at give dem på nuværende tidspunkt:

I teoriundervisningen opgiver de simpelthen at følge med. Man kan sætte en mentor på – men kun i få timer – og mentoren må ikke gå ind i undervisningen. Derfor forslår mentorordningen slet ikke.

På erhvervsuddannelsen forsøger man nu at imødekomme de bogligt svage elever ved at tilrettelægge undervisningen anderledes så der er mindre fokus på teorien i starten af forløbet.

Det kvalitative materiale peger samlet set på at erhvervsklasser og mentorordninger kan hjælpe eleverne et stykke af vejen til ungdomsuddannelserne, men at eleverne ofte har brug for meget støtte i starten af deres uddannelse. Det får nogle steder erhvervsuddannelserne til at designe starten af deres grundforløb på nye måder der er egnede til en bogligt svagere elevgruppe. Samlet set peger evalueringen på at der fortsat er behov for opmærksomhed om hvordan eleverne fra erhvervsklasserne modtages og støttes bedst muligt i deres videre færd i erhvervsuddannelserne.

4.5 Opsamling: elevernes faglige udbytte og overgang til videre uddannelse

Samlet set viser analyserne i dette kapitel at eleverne vurderer deres udbytte af erhvervsklassen positivt. Dette er især bemærkelsesværdigt fordi der er tale om en elevgruppe der typisk består af skoletrætte elever, og som forbinder skolegang med nederlag.

Analyserne viser at knap halvdelen (46 %) af eleverne fra første forsøgsrunde stadig var i gang med en ungdomsuddannelse i maj 2011. Det er værd at hæfte sig ved at størstedelen af eleverne vurderer at erhvervsklassen har haft betydning for deres motivation for at starte på ungdomsuddannelsen.

Reduceret fagrække er udbredt og populært

Et flertal af erhvervsklasseforsøgene (88 %) har en reduceret fagrække. Eleverne vurderer den reducerede fagrække positivt, idet de på denne måde fokuserer mest på de fag som de virkelig har brug for at få styrket. Den reducerede fagrække giver mulighed for fordybelse og plads til at værkstedsfag og praktik kan spille en central rolle i erhvervsklasserne.

Eleverne vurderer deres eget faglige såvel som personlige og sociale udbytte positivt

86 % af eleverne i skoleåret 2010/11 vurderer at de er blevet bedre eller lidt bedre i skolen siden de startede i erhvervsklassen. Samtidig vurderer 69 % at de har lært mere af at gå i erhvervsklassen end de gjorde i deres tidligere klasse. Så eleverne har altså en fornemmelse af at erhvervsklassen har bidraget til at styrke deres faglighed, en vurdering som for størstedelens vedkommende gælder dansk og matematik.

85 % af eleverne vurderer at erhvervsklassen har gjort dem gladere eller lidt gladere for at gå i skole. Og 68 % vurderer desuden at de har været gladere for at gå i erhvervsklassen end i deres tidligere klasse.

God tid og gode lærere er årsagerne til positive vurderinger

Eleverne vurderer at det er afgørende at der har været god tid til at arbejde med fagene i deres eget tempo, både hvad angår deres faglige udbytte, og med hensyn til om de er blevet gladere for at gå i skole.

Samtidig vurderer størstedelen af eleverne at det også har været væsentligt at de har haft én eller flere gode lærere. Som beskrevet i kapitel 3 er lærernes tilgang til eleverne en væsentlig motivationsfaktor for eleverne.

Derudover vurderer 73 % af eleverne at de er blevet bedre til fagene fordi de har haft en blanding af praktik og fag i erhvervsklassen, og 70 % vurderer at de er blevet bedre til fagene fordi de har arbejdet med dem på en sjovere måde. Det er også værd at bemærke at 48 % af eleverne vurderer at de er blevet bedre til fagene fordi de har fået nye klassekammerater.

Flertallet af elever vurderer desuden at de er blevet mere aktive i skolen end tidligere, at de er blevet bedre til at arbejde koncentreret og bedre til at samarbejde med andre, at de har fået mere selvtillid, og at de er blevet bedre til at komme i skole hver dag.

Godt halvdelen af eleverne har påbegyndt en ungdomsuddannelse

For størstedelen af erhvervsklasserne er en del af formålet at få eleverne til at fortsætte på en erhvervsuddannelse. Hovedparten af lederne af erhvervsklasserne vurderer da også at erhvervsklassen har stor betydning med hensyn til at øge elevernes motivation for at påbegynde en ungdomsuddannelse, ligesom de vurderer at erhvervsklasserne har stor betydning i forhold til at øge elevernes mulighed for at gennemføre en ungdomsuddannelse.

Knap halvdelen, nemlig 46 %, af eleverne fra erhvervsklasserne i første forsøgsrunde har påbegyndt en ungdomsuddannelse og er stadig i gang med den. 6 % af eleverne har påbegyndt en ungdomsuddannelse, men er faldet fra igen. 28 % er stadig i grundskolen eller på en produktionskole, og 21 % var ikke i gang med en uddannelse på undersøgelsestidspunktet. 66 % af de elever der ikke var i gang med en ungdomsuddannelse på det tidspunkt spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført, regner med at starte på en ungdomsuddannelse i skoleåret 2011/12.

Selvom en stor andel af eleverne er startet eller forventer at starte på en ungdomsuddannelse efter erhvervsklassen, er der stadig store udfordringer forbundet med at ruste eleverne til at gen-

nemføre en ungdomsuddannelse. Enkelte af erhvervsklasserne har tilknyttet mentorer til at vejlede eleverne i forbindelse med overgangen til en ungdomsuddannelse.

5 Erfaringer med og samarbejde om nyskabende undervisningstilbud – kombinationer af fag og praktiske forløb

Erhvervsklasserne er organiseret forskelligt, og undervisningen indeholder i forskellig grad praktiske undervisningsforløb og praktik i virksomheder og på ungdomsuddannelser. I forhold til hvordan undervisningen normalt tilrettelægges i udskolingen eller i 10. klasse, er der en række nyskabende elementer i erhvervsklasserne. Fokus for dette kapitel er erfaringer med og samarbejde om disse elementer, og kapitlet handler dermed om evalueringens delmål 4 og 5.

Spørgeskemaundersøgelserne blandt ledere og elever inddrages til at belyse udbredelsen og betydningen af de nyskabende elementer. Der er desuden foretaget en analyse af de kvantitative data for at undersøge om det er muligt at konstatere signifikante sammenhænge mellem organiseringen af forsøgene og de nyskabende elementer på den ene side og elevers og lederes vurderinger af forsøgene på den anden side. Der er imidlertid ikke konstateret nogen statistisk signifikante sammenhænge. Endelig indgår caseundersøgelsen som en central del af dette kapitel med eksempler på hvordan undervisningen i erhvervsklasserne foregår i praksis.

Kapitlet viser at praktik er meget udbredt i erhvervsklasserne, og at praktikken bidrager positivt til elevernes motivation og læring. Kapitlet beskriver desuden at begrebet erhvervsklasser dækker over mange typer af forløb og forskellige samarbejdsrelationer mellem folkeskoler, ungdomsskoler, ungdomsuddannelser og virksomheder.

5.1 Brug af nyskabende elementer i undervisningen

I dette afsnit belyses udbredelsen af de forskellige former for nyskabende undervisningstilbud i erhvervsklasserne.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt de daglige ledere giver et samlet billede af hvilke elementer der indgår i undervisningen i erhvervsklasserne. Svarfordelingen fremgår af tabel 21.

Tabel 21
Hvordan var hele eller dele af erhvervsklasseforløbet tilrettelagt? (N = 33)

Elementer i undervisningen	Procent
Brobygning med ungdomsuddannelse (9. og 10. kl.)	58 %
Ulønnet virksomhedspraktik	55 %
Praktiske undervisningsforløb på skolen	49 %
Introduktionskurser til ungdomsuddannelse (8. kl.)	21 %
Egu-forløb	6 %
Andet	52 %

*Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt forsøgenes daglige ledere (skoleårene 2009/10 og 2010/11).
Respondenterne har kunnet sætte flere kryds.*

Som det fremgår af tabellen, indgår ulønnet virksomhedspraktik i 55 % af forsøgene, og praktiske undervisningsforløb i 49 % af forsøgene.

Spørgeskemaet rummer også en mulighed for at angive om der benyttes andre former for nyskabende elementer i undervisningen. Af svarene fremgår det at flere erhvervsklasser opdeler ugen i to-tre dage med skolegang, mens de resterende dage indeholder erhvervspraktik. Nogle erhvervsklasser har et særligt fokus på kost og motion, mens andre lægger vægt på socialpædagogiske aktiviteter og personlig vejledning og støtte.

Tabel 22 viser hvordan de elever der gik i en erhvervsklasse i skoleåret 2009/10, og som nu går på en ungdomsuddannelse, vurderer betydningen af de nyskabende elementer i erhvervsklasserne. Bemærk at der er tale om en relativt lille gruppe af elever.

Tabel 22

I hvilken grad har du kunnet bruge følgende fra erhvervsklassen?*

	I høj grad	I nogen grad	I mindre grad	Slet ikke	Ved ikke	I alt
Praktik på en arbejdsplads (N = 31)	58 %	23 %	3 %	16 %	-	100 %
Praktik på en uddannelse, fx på teknisk skole (N = 22)	46 %	18 %	5 %	32 %	-	100 %
Praktiske forløb i erhvervs-klassen, fx på værksteder (N = 21)	33 %	38 %	14 %	10 %	5 %	100 %

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i første forsøgsrunde (skoleåret 2009/10).

* Spørgsmålet er rettet til elever der er i gang med en ungdomsuddannelse, og kun til de elever der har haft det pågældende element i deres erhvervsklasse.

Af tabellen fremgår det at i alt 81 % af eleverne vurderer at de i høj grad eller i nogen grad har kunnet bruge deres erfaringer med praktik på en arbejdsplads. Også betydningen af praktiske forløb i erhvervsklassen, fx på værksteder, vurderes positivt. I alt 71 % vurderer at de i høj grad eller i nogen grad har kunnet bruge deres erfaringer med praktiske forløb i erhvervsklassen, mens 64 % vurderer at de i høj grad eller i nogen grad har kunnet bruge deres erfaringer med praktik på en uddannelse.

Ledernes spørgeskemabesvarelser giver et indblik i hvordan undervisningsforløbene er opbygget – dvs. om eleverne starter samlet, og om eleverne samtidig modtager undervisning i deres stamklasse. Svarfordelingen viser at de fleste erhvervsklasser er organiseret på den måde at hovedparten af eleverne starter samtidig og gennemgår det samme forløb, men at der findes enkelte elever der starter undervejs i et forløb, og enkelte der har individuelle forløb. 32 % af forsøgene er organiseret som individuelle forløb for de pågældende elever.

For et flertal (67 %) af forsøgene gælder det at erhvervsklassen fuldt ud dækker elevernes skoletid. Hvad angår den resterende del, modtager enten alle elever eller nogle elever undervisning i en almindelig klasse ved siden af.

5.2 Forskellige modeller for erhvervsklasser

Analysen af de seks cases der indgår i undersøgelsen, viser at erhvervsklasse som begreb dækker over mange forskellige typer af undervisningsforløb. Det fælles fokus for erhvervsklasserne er som tidligere nævnt at skabe alternative undervisningstilbud til bogligt svage og praktisk orienterede elever, men erhvervsklasserne definerer denne gruppe forskelligt, ligesom det har betydning at de forskellige forsøg institutionelt er forankret vidt forskelligt. Det er fx afgørende om erhvervsklas-

serne igangsættes som et alternativt tilbud i udskolingen med henblik på at eleverne skal gennemføre FSA og blive afklarede i forhold til valg af uddannelse, eller om erhvervsklasserne etableres som et særligt tilbud i 10. klasse, fx i regi af ungdomsskoler eller 10.-klasse-centre.

Mens de erhvervsklasser der igangsættes som 10.-klasse-tilbud, kan anskues som ét ud af mange forskellige tilbud om 10. klasse, er erhvervsklasserne i udskolingens 8. og 9. klasse i højere grad et tilbud til elever der har brug for en anden måde at lære på og nær støtte fra og kontakt til en voksen – fx en lærer eller mentor. Set i relation til de forskellige formål der blev præsenteret i kapitel 3, er det tydeligt at det formål der vedrører en mere tryk start på en erhvervsuddannelse, dominerer i 10.-klasse-forsøgene, mens det i højere grad er et eksplicit formål for forsøgene i udskolingen at give eleverne en frisk start i nye rammer.

Om 20/20-modellen og erhvervsklasserne som 10.-klasse-forløb

I tre af de forsøg der indgår i caseundersøgelsen, er erhvervsklassen tilrettelagt som 10. klasse. Det drejer sig om forsøgene i Skive, Odense og Københavns Kommuner. Der er imidlertid en række centrale forskelle mellem de tre forsøg, fx i forhold til hvilke parter der er involveret, og hvor erhvervsklasserne er placeret. Forsøget i København – 10. Plus – finder sted på en erhvervsskole i et tæt samarbejde mellem ungdomsskole og erhvervsskole og med værkstedsundervisning inden for bygge- og anlægsområdet som et centralt element. Forsøget i Skive gennemføres som et særligt forløb på 10.-klasse-centret, mens forsøget i Odense finder sted på en ungdomsskole med praktik som bærende element.

Forsøgene i Skive og Københavns Kommuner tager udgangspunkt i en 20/20-model hvor eleverne er 20 uger i en 10.-klasse på en ungdomsskole og 20 uger på en erhvervsskole.

Repræsentanter for 10.-klasse-centret i Skive vurderer det positivt at der med 20/20-modellen er skabt mulighed for at elever kan vælge et kortere 10.-klasse-forløb, da det ikke er alle elever der har brug for et helt års skolegang før de fortsætter på en erhvervsuddannelse. I 10. Plus i København har man oplevet den udfordring at 20/20-modellen på nogle punkter vurderes at være mere krævende for eleverne end et almindeligt 10.-klasse-forløb. Eleverne skal nemlig gennemføre både FS10 og en del af et grundforløb på en erhvervsuddannelse.

På baggrund af de to cases kan det konstateres at 20/20-modellen indebærer væsentlige udfordringer. Det fremhæves i de to forsøg at modellen potentielt stiller store krav til eleverne, hvilket betyder at den muligvis ikke på alle punkter er egnet til den elevgruppe som mange erhvervsklasser indtil videre har rekrutteret. Det fremhæves også at 20/20-modellen indebærer et problem i og med at det kan være vanskeligt for elever efter 20 uger på en erhvervsuddannelse at vende tilbage til 10. klasse og gennemføre FS10.

Om erhvervsklasserne som tilbud i udskolingen

To af de forsøg der indgår i caseundersøgelsen, retter sig mod elever i 8. og 9. klasse der har brug for en mere praktisk orienteret undervisning. I Morsø Kommune er der tale om tre erhvervsklasser fordelt på tre forskellige folkeskoler, og i Næstved Kommune to erhvervsklasser på to folkeskoler. Forsøgene i de to kommuner er organiseret helt forskelligt: Mens erhvervsklasserne i Næstved Kommune fungerer som 12-ugers forløb for grupper af elever som derefter vender tilbage til stamklassen, er erhvervsklasserne i Morsø forløb der dækker et helt skoleår. Fælles for de to forsøg er at praktik i lokale virksomheder udgør et væsentligt element, ligesom der i begge forsøg deltager en lærer med mentorfunktioner i forhold til eleverne. Begge steder indebærer denne funktion en hyppig kontakt til forældre og dermed fokus på elevernes samlede livssituation.

Fokus for begge forsøg er at erhvervsklasserne skal give eleverne mulighed for at indtage nye roller og genfinde motivationen så de kan gennemføre FSA – altså få en frisk start i nye rammer som også giver dem et fagligt skub.

Eksempel på erhvervsklassen som 12-ugers forløb

Elevernes skolegang i erhvervsklassen i Næstved Kommune varer 12 uger og består af undervisning i dansk, matematik, engelsk, historie/samfundsfag, fysik/kemi og værkstedsfag, 3-4-ugers praktik på en ungdomsuddannelse (tre dage om ugen) og 3-4-ugers praktik i en privat eller kommunal virksomhed (fire dage om ugen). I de perioder hvor undervisningen foregår i erhvervsklassen, er skoledagen opbygget med fire timers almindelig undervisning efterfulgt af projekttimer hvor elever og lærere eksempelvis sammen sætter den bygning i stand som erhvervsklassen er placeret i. Eleverne tages ud af stamklasserne i den periode hvor de går i erhvervsklassen, og vender derefter tilbage. Det har været nødvendigt med et fokus på hvordan elevernes tilbagevenden til stamklasserne bedst kan foregå, bl.a. har lærerne i erhvervsklassen fået udleveret læseplaner for hvad stamklasserne skal arbejde med i perioden. Det er dog ikke muligt at nå præcis samme mængde af undervisning i erhvervsklassen – bl.a. fordi der ikke gives lektier, og fordi praktikken fylder ganske meget. Det betyder at eleverne i den periode de har været i erhvervsklassen, ikke har haft mulighed for at gennemgå de samme undervisningsforløb som stamklassen, og det kan derfor være svært at vende tilbage og gennemføre FSA på helt samme vilkår som de øvrige elever. Dog erfarer lærere og ledelse at fordelene ved erhvervsklassen for de enkelte elever der går i den, såvel som for elevernes stamklasser er større end ulemperne ved at erhvervsklasseeleverne er gået glip af dele af almenundervisningen.

Forsøget i Odsherred Kommune retter sig også mod elever i udkolingsens 8. og 9. klasse, men giver samtidig – som nogle af 10.-klasse-forløbene – eleverne mulighed for at påbegynde en erhvervsuddannelse. Erhvervsklassen er her tilrettelagt som et toårigt egu-forløb og har fokus på at hjælpe eleverne med at gennemføre FSA og samtidig påbegynde en erhvervsuddannelse.

Eksempel på erhvervsklassen som egu

I Odsherred er der indgået et samarbejde mellem Nordvestsjællandsskole og Odsherred Kommune/Odsherred Ungdomsskole om at drive erhvervsklassen som egu-forløb (erhvervsgrunduddannelsen). Eleverne vil efter forløbet have gennemført både FSA og en del af et grundforløb på en erhvervsuddannelse. Egu-forløbet er desuden tilrettelagt sådan at eleverne kan få merit for en del af den praktik de har været igennem, når de begynder på erhvervsuddannelsen.

Undervisningen forløber over to år hvor det første i særlig grad fokuserer på undervisningen i dansk, matematik, engelsk og idræt med henblik på at gennemføre FSA og i mindre udstrækning praktikforløb, mens det sidste år i højere grad rummer praktik og skoleforløb på en produktionsskole. I erhvervsklassen indgår produktionsskolen med den skolebaserede del af erhvervsklasseforløbet på andet år.

Ledere og lærere i erhvervsklassen har gode erfaringer med at tilrettelægge erhvervsklassen som egu. Den primære udfordring synes at være at de krav der stilles i forbindelse med praktikken, kan være vanskelige at indfri for de relativt umodne elever i 8. klasse.

5.3 Samarbejde på tværs

Erhvervsklasseforsøgene baserer sig på forskellige traditioner for samarbejde på tværs af virksomheder, ungdomsuddannelser og grundskoler. Fra caseundersøgelsen kan særligt fremhæves tre eksempler på samarbejde hvor institutionerne har gjort relevante erfaringer:

- Odense Kommune: samarbejde mellem erhvervsklassen og brancheorganisationerne
- Københavns Kommune: tværinstitutionelt samarbejde mellem tre parter
- Næstved Kommune: samarbejde mellem erhvervsklassen og ungdomsuddannelser.

Eksempel på samarbejde mellem erhvervsklassen og brancheorganisationerne

Som nævnt i kapitel 3 er Erhvervslivets 10. skoleår i Odense Kommune oprettet i et tæt samarbejde mellem Korsløkke Ungdomsskole og brancheorganisationerne inden for i første omgang bygge- og anlægsområdet og senere servicefagene. Erhvervslivets 10. skoleår blev etableret fordi brancheorganisationerne inden for bygge- og anlægsområdet havde vanskeligt ved at rekruttere lærlinge, samtidig med at Korsløkke Ungdomsskole var opmærksom på en gruppe af elever der faldt fra på teknisk skole enten fordi de ikke var afklarede om hvad de ville, fordi de havde svært ved at finde en læreplads, eller fordi de havde sociale problemer. Samarbejdet med brancheorganisationerne giver nemmere adgang til praktikpladser inden for branchen, og desuden betyder det at eleverne får andre vilkår end ved sædvanlig praktik, herunder løn og mulighed for at bruge værktøj og maskiner på niveau med lærlinge. Begge dele er for mange elever en stor motivationsfaktor. Aftalen om løn giver til gengæld arbejdsgiverne mulighed for at stille flere krav til eleverne og for at kunne afskedige dem om nødvendigt. Ledelsen af Erhvervslivets 10. skoleår fremhæver at styrken ved projektet er samarbejdet med brancheorganisationerne: Det er "alfa og omega", udtaler han.

Eksempel på tværinstitutionelt samarbejde mellem tre parter

En anden og mere gensidigt forpligtende form for samarbejde er etableret i forsøget i Københavns Kommune. Der er tale om et tværinstitutionelt samarbejde hvor Københavns Tekniske Skole, Københavns Kommunes Ungdomsskole og Ungdommens Uddannelsesvejledning i København udgør de tre parter som alle er repræsenteret i projektets styregruppe. Forsøget foregår på teknisk skole og er sammensat af værkstedsfag inden for bygge- og anlægsområdet med særligt fokus på tømrer- og murerfagene og undervisning i dansk, matematik og engelsk. Mere konkret er forløbet struktureret ugentligt med to dage med værkstedsfag og to dage med dansk, matematik og engelsk. Fredage anvendes til fitness, ekskursioner m.m. Værkstedundervisningen varetages af en lærer fra teknisk skole, mens undervisningen i dansk, matematik og engelsk varetages af lærere fra Københavns Kommunes Ungdomsskole.

Ledelse og lærere vurderer samstemmende at det er nødvendigt at arbejde yderligere med samarbejdet mellem Københavns Kommunes Ungdomsskole og Københavns Tekniske Skole, eftersom der er tale om forskellige skolekulturer. Det er dog samtidig ledelsens vurdering at det er positivt at forsøget er placeret på teknisk skole fordi dette bidrager med et helt andet miljø end folkeskolens. Eleverne bliver gradvist trygge ved at færdes på skolen og vænner sig til omgangstonen. De tilknyttede lærere vurderer dog ikke at man endnu har udnyttet mulighederne for synergi og samarbejde. De peger på at forsøget har fungeret som en satellit på teknisk skole, og at det kræver øget fokus på samspil og samarbejde – både på elev- og lærerniveau – hvis potentialet skal udnyttes fuldt ud.

Eksempel på samarbejde mellem erhvervsklassen og ungdomsuddannelser

I erhvervsklassen i Næstved vurderes samarbejdet om elevernes forløb på ungdomsuddannelserne positivt af alle parter. Der er etableret et tæt samarbejde med ungdomsuddannelserne omkring elevernes 3-4-ugers praktikforløb. Dette samarbejde varetages i praksis af erhvervsklasselæreren som også ledsager eleverne på ungdomsuddannelserne og følger undervisningen der hvis der er behov for det. Eleverne følger de eksisterende hold, fx for hg-elever på handelsskolen. Derudover følger de forskellige projekter som passer til deres faglige niveau, fx om indretning og markedsføring af en butik. Set fra handelsskolens perspektiv har det været et godt forløb. Eleverne er yngre end normalt i forbindelse med brobygning, men de har derudover samme karakteristika som de elever handelsskolen normalt modtager. Ifølge uddannelsesdirektøren på ZBC (tidligere Handelsskolen Sjælland Syd) opleves det ikke som vanskeligt at have eleverne på skolen i et praktisk forløb. Samarbejdet med erhvervsklassen vurderes positivt og falder inden for et allerede velfungerende samarbejde i kommunen. Uddannelsesdirektøren på ZBC vurderer desuden at erhvervsklassen er et godt tilbud til elever der har behov for at se en sammenhæng mellem den faglige undervisning og praksis:

Jeg har en tyrkertro på at når du forstår sammenhængen mellem det du skal lære, og det du skal i praksis, så rykker det. Når eleverne ser perspektiverne, forstår de meningen. Det er vigtigt med et kendskab til brancheområdet for at være motiveret for at lære i skolen.

Der har også været elever på forskellige uddannelser på EUC Sjælland, fx automekaniker- og tømmeruddannelsen, og også her vurderer uddannelseschefen at eleverne får et meget positivt fagligt udbytte. Uddannelseschefen vurderer at eleverne som udgangspunkt er meget forskellige. Nogle har haft meget lidt viden om området på forhånd, mens andre har været meget motiverede og har haft stor viden. Repræsentanten for teknisk skole vurderer ligeledes samarbejdet med erhvervsklasserne positivt. Det fremhæves at det direkte samarbejde mellem folkeskolen og ungdomsuddannelsen er meget konstruktivt, da fordomme mellem parterne aflives og der bliver spændt et robust sikkerhedsnet ud under eleverne.

Caseundersøgelsen rummer dermed eksempler på forskellige typer af mere eller mindre forpligtende samarbejder som på forskellig vis er til gavn for eleverne. De tre typer har forskellige styrker og udfordringer: Mens eksemplet fra Odense har den styrke at eleverne får lettere adgang til praktikpladser hvor de får løn og gode vilkår, kan det tværinstitutionelle samarbejde mellem erhvervsklassen og ungdomsuddannelserne i Næstved til gengæld støtte eleverne i deres påbegyn-

delse af en erhvervsuddannelse. Samarbejdsformerne har altså forskellige styrker som er værd at tage i betragtning.

5.4 Erfaringer med praktik

Muligheden for praktik anvendes som tidligere nævnt i over halvdelen af forsøgene, og elevernes besvarelser viser at hele 84 % af de elever der gik i en erhvervsklasse i skoleåret 2010/11, angiver at de har været i praktik mens de har gået i erhvervsklassen. Det fremgår desuden af elevernes besvarelser at muligheden for praktik er en væsentlig faktor for deres beslutning om at gå i en erhvervsklasse. 63 % af eleverne svarer at de startede i erhvervsklassen for at komme ud på en arbejdsplads (fx i praktik).

Samlet set vurderes praktik i virksomheder og på ungdomsuddannelsesinstitutioner positivt af eleverne fra både første og anden forsøgsrunde. Eleverne har imidlertid i forbindelse med interviewene svært ved at sprogliggøre præcis hvad de lærer i praktikken. I flere tilfælde svarer de meget konkret, fx "jeg har lært at skifte dæk" eller "jeg har lært alt om dyr". Men nogle elever giver også udtryk for at de i praktikken har fået deres fremtidsplaner enten afkræftet eller bekræftet. En elev fra Næstved fortæller at han efter endt praktik hos en landmand har fundet ud af at han i stedet vil være mekaniker. En elev i Skive fortæller at hun ændrede mening om sin uddannelsesretning efter at have været på en SOSU-skole, og at hun besluttede at fortsætte i 10. klasse og derefter planlægger at starte på hf, så hun ikke længere satser snævert på SOSU-området.

Det fremgår generelt af de seks cases at praktikken bidrager positivt til elevernes deltagelse og læring i erhvervsklasserne. Eleverne får mulighed for at prøve sig selv af i en praktisk arbejds-sammenhæng, og dette har positive konsekvenser ikke alene for deres afklaring i forhold til fremtidigt arbejde og fremtidig uddannelse, men også for deres motivation for at deltage i den øvrige undervisning. Lærerne fremhæver at det giver mening for eleverne når de ser en sammenhæng mellem det de lærer i undervisningen, og det de skal bruge i praktikken, og at de derfor i nogle tilfælde genfinder motivationen for den faglige undervisning. Denne oplevelse genkendes blandt eleverne, bl.a. fortæller elever fra Næstved Kommune at de går mest op i de fag de skal bruge i praktikken, fx har nogle elever erfaret at de, når de er i praktik som tømrere, skal bruge meget matematik. Der er dog også en anden årsag til at praktikken i nogle tilfælde forstærker elevernes motivation for at deltage i undervisningen: For nogle elever giver praktikken ny selvtillid, idet de får mulighed for at indtage en ny rolle og oplever at deres indsats værdsættes, hvilket i nogle tilfælde motiverer dem til at give sig i kast med faglige udfordringer i skolen. Endelig vurderes praktikken at bidrage positivt til at etablere en rytme i elevernes liv som betyder at de træner stabilitet, fx hvad angår mødetid.

Set fra praktikvirksomhedernes perspektiv handler praktikken også om at eleverne får struktur på hverdagen og lærer at tage ansvar for opgaverne og færdiggøre dem selvom de indimellem opleves som kedelige. Det handler om at lære at komme i gang med opgaverne og få dem overstået. Denne læring kan være en udfordring for eleverne, men er meget brugbar også på andre områder af deres liv. Praktikstederne konstaterer at det er meget vigtigt at tale opgaverne igennem med eleverne og gøre opgaverne overskuelige for dem. Det er vigtigt at give eleverne mulighed for pauser, ligesom det er vigtigt at eleverne føler sig velkomne og anerkendte. Praktikstederne giver desuden udtryk for at det også er deres opgave at opdage interesser der kan skabe motivation og virke afklarende for de unges fremtidsplaner.

Der er imidlertid også en række udfordringer knyttet til praktikken. Det kan fx være at praktikken i nogle tilfælde kræver meget af usikre elever, eller at elever med komplekse sociale problemer kan være svære for virksomhederne at rumme. Derfor prioriterer nogle erhvervsklasser at have tæt kontakt til eleverne mens de er i praktik, fx ved at en mentor eller lærer besøger eleverne i praktikvirksomheden og er i løbende dialog både med eleven og med praktikstedet.

Eksempel på praktikens betydning: Eleverne motiveres og får struktur på hverdagen

I erhvervsklassen i Odense anskues praktikken som et væsentligt element i styrkelsen af elevernes motivation, og praktikken fylder derfor forholdsvis meget i forløbet – typisk tre dage om ugen hele året igennem. Mange elever får en rytme i deres liv og øver sig i at møde til tiden hver dag.

En repræsentant for en virksomhed der har haft elever fra Erhvervslivets 10. årgang i praktik, fortæller at praktikken er væsentlig i forhold til at få sat struktur på elevernes hverdag. Eleverne lærer at det forventes af dem at de møder til tiden og varetager konkrete opgaver. Hvis eleverne får opgaver de finder interessante, begynder de at føle et stort ansvar for arbejdet. Og netop ansvar viser sig ofte at være motiverende for eleverne.

En anden fordel for eleverne ved at være i praktik er, ifølge repræsentanten for virksomheden, at de kommer til at indgå i kollegafællesskabet på lige fod med de øvrige medarbejdere. Det skyldes bl.a. at eleverne er til stede på arbejdspladsen hele arbejdsdage i stedet for blot et par timer om eftermiddagen eller i weekenden som det er tilfældet for de medarbejdere der har et fritidsjob.

I den daglige undervisning i erhvervsklassen inddrages elementer fra praktikken gennem fx fagforeningsrepræsentanter der fortæller om pligter og rettigheder på arbejdspladserne. På denne måde får eleverne et endnu bedre indblik i hvilke konsekvenser deres valg af ungdomsuddannelse vil få.

Eksempel på praktikkens betydning: Eleverne får selvtillid og afklaring af fremtidsplaner

Erhvervsklassen i Morsø Kommune har et tæt samarbejde med lokale virksomheder om elevernes praktik. Mentoren er i løbende dialog med virksomhederne om de konkrete elever, ligesom mentoren besøger eleverne i praktikken efter behov – for nogle elever er det et par gange om ugen, og for andre et par gange om måneden.

Fire elever fra erhvervsklassen har været i praktik på et socialpædagogisk opholdssted hvor der holdes dyr og er forskellige værksteder og dermed mulighed for mange forskellige typer af arbejdsopgaver. Lederen af opholdsstedet vurderer erfaringerne med praktikken meget positivt. Han vurderer at det primære mål er at eleverne lærer at komme til tiden og færdiggøre arbejdsopgaver selvom de indimellem finder dem kedelige. Det er hans erfaring at de unge skal lære at komme i gang og få arbejdet overstået. Samtidig har det vist sig at det er vigtigt at give sig tid til at tale opgaverne grundigt igennem med de unge inden de går i gang, og at give dem mulighed for at holde mange pauser. Erfaringerne viser også at det er vigtigt for denne gruppe at arbejde i hurtige ryk og med overskuelige opgaver og at der samtidig skabes en hyggelig stemning hvor eleverne føler sig velkomne og anerkendte. Undervejs i praktikken drøftes elevernes fremtidsplaner. Målet med praktikken er at finde nogle områder som eleverne interesserer sig for, fx har en elev fået ansvar for opholdsstedets maskiner fordi han overvejer at blive maskinfører. Lederen af opholdsstedet siger om målet med praktikken: "Jeg håber at nogle af de ting vi går og arbejder med, pludselig siger 'pling', så får de interessen. Det er der mulighed for her fordi vi laver mange forskellige ting."

Lærerne i erhvervsklassen vurderer at praktikken er central for elevernes udbytte af erhvervsklassen fordi den giver nogle af eleverne ny selvtillid og motivation. En lærer siger fx: "Praktikken er med til at give dem en selvtillid der gør det lettere at holde ud at man er dårlig til noget andet." På den måde er der ofte en klar sammenhæng mellem elevernes erfaringer med praktikken og deres motivation for at arbejde med fagene. Den selvtillid som nogle elever oplever i praktikken, giver dem motivation og energi til at give sig i kast med de faglige udfordringer i skolefagene.

5.5 Undervisningen i erhvervsklasserne

Som tidligere nævnt indgår der i 49 % af forsøgene praktiske undervisningsforløb på skolerne, og elevernes besvarelser viser at muligheden for at arbejde mere praktisk er en væsentlig faktor for deres beslutning om at gå i en erhvervsklasse. 61 % af eleverne svarer at muligheden for at arbejde mere praktisk (fx i værksted) havde betydning for at de startede i erhvervsklassen.

Som beskrevet i kapitel 4 vurderer de elever der gik i en erhvervsklasse i skoleåret 2010/11, at de bl.a. er blevet bedre til fagene i skolen fordi de har haft en blanding af praktik og fag i erhvervsklassen (73 %), og fordi de har arbejdet med fagene på en sjovere måde (70 %). Størst betydning har det dog haft at de har haft en eller flere gode lærere (83 %), og at der har været tid til at de kunne arbejde med fagene i deres eget tempo (85 %).

Eleverne oplever tilsvarende at blandingen af praktik og fag (77 %) og arbejdet med fagene på en sjovere måde (71 %) har medvirket til at de er blevet glattere for at gå i skole.

Undervisningen i erhvervsklasserne indeholder ud over blandingen af praktik og fag en række nyskabende elementer, herunder:

- Mentorordning
- Et alternativt læringsmiljø
- Skemaløse dage
- Værkstedundervisning
- En reduceret fagrække.

Det er et væsentligt nyskabende element i nogle erhvervsklasser at det som beskrevet i kapitel 3 prioriteres at ansætte en mentor eller en lærer der varetager en mentorfunktion ved siden af undervisningen. Disse mentorer har fokus på at yde nær støtte både i forhold til elevernes liv uden for skolen og i forhold til praktikdelen. Det fremgår af interviewene med eleverne at de sætter pris på denne støtte. I et af projekterne omtales læreren/mentoren af eleverne eksempelvis som "en god ven".

Det kendetegner også forsøgene at de arbejder med en høj grad af undervisningsdifferentiering. Forsøgene favner ifølge lærerne en meget blandet elevgruppe, hvilket gør det nødvendigt at tilrettelægge undervisningen så den kan tilgodese den enkelte elevs faglige udfordringer. Flere erhvervsklasser forsøger at skabe et trygt læringsmiljø for klassen, bl.a. ved at give den sine egne rammer og en indretning der signalerer et anderledes læringsmiljø med andre regler og samværformer end dem eleverne har mødt tidligere.

Eksempel på et alternativt læringsmiljø

Et eksempel på et alternativt læringsmiljø findes i 10.-klasse-centret i Skive Kommune. Undervisningen i 10.-klasse-centret er for alle de øvrige elever organiseret som individuelt sammensatte forløb, men i erhvervsklassen, som her kaldes 10. Expres, har man i stedet etableret en egentlig klasse med et mindre antal elever og faste gennemgående lærere. Til klassen er der fx tilknyttet en klasselærer som har løbende og tæt kontakt med den enkelte elev. Det er centralt for projektet at der er skabt overskuelige rammer for eleverne med en høj grad af tryghed sammenlignet med de mere fleksible og individuelt sammensatte forløb som de øvrige 10.-klasse-elever gennemgår.

Flere erhvervsklasser opererer med skemaløse dage hvor der fokuseres på at anvende gæstelærere, tage på ekskursioner og gøre det muligt at dyrke fysisk aktivitet og idræt. Erhvervsklasserne ønsker på denne måde at gøre undervisningen mere praksisnær, at opbygge et socialt fællesskab blandt eleverne og at udvikle tillidsfulde relationer mellem lærere og elever.

I flere forsøg gennemføres der værkstedsundervisning. Værkstedsundervisningen fungerer dog forskelligt i de seks forsøg. Mens værkstedsundervisningen i nogle forsøg, fx 10. Plus i København, er målrettet specifikke erhvervsuddannelser og derfor forudsætter at eleverne er motiverede for at fortsætte deres uddannelse i en særlig retning, har værkstedsundervisningen i andre forsøg – fx i Næstved – en mere almen karakter hvor hensigten snarere er at give eleverne succesoplevelser med at arbejde praktisk, et godt socialt fællesskab og motivation til at færdiggøre grundskolen.

Forsøgene har valgt forskellige kombinationer af praktik eller værkstedsundervisning og undervisning i boglige fag. I Odense Kommune er eleverne fx i praktik tre dage om ugen og har undervisning to dage om ugen. I Morsø Kommune foregår undervisningen om formiddagen, og praktikken om eftermiddagen. De forskellige modeller kan have forskellige fordele og ulemper. I Odense vurderes det som en fordel at eleverne er i praktik hele dage fordi det i højere grad giver dem mulighed for at indgå i det kollegiale fællesskab i virksomhederne på lige fod med andre.

Som det fremgår af kapitel 4, er den reducerede fagrække et meget centralt element i erhvervsklasserne. Både elever og lærere sætter pris på muligheden for at fokusere på færre fag, dels fordi det giver plads til praktik og praktiske undervisningsforløb, og dels fordi det giver mulighed for at arbejde mere koncentreret med den enkelte elevs faglige udfordringer i de fag der udbydes i erhvervsklasserne. Det er dog værd at være opmærksom på at nogle lærere i erhvervsklasserne peger på at erhvervsklasseforløbene kan indebære nogle vanskeligheder i forbindelse med elevernes gennemførelse af FSA. Lærerne i nogle forsøg vurderer at der er mindre tid til fagene, dels

fordi praktik og praktiske forløb fylder en del, og dels fordi eleverne ikke får lektier for. Det er altså en stor udfordring i nogle projekter at sammensætte en undervisning der både passer til elevernes niveau og interesser og lever op til kravene til gennemførelse af FSA.

5.6 Opsamling: erfaringer med og samarbejde om nyskabende undervisningstilbud

Analyserne i dette kapitel har belyst en række af de centrale nyskabende elementer i forsøgene med erhvervsklasser – hvad angår praktik, undervisning og forskellige modeller for samarbejde.

Praktik er udbredt og motiverer eleverne

Et af de mest centrale elementer i erhvervsklasserne er praktik i virksomheder som indgår i 55 % af forsøgene. Et flertal af eleverne angiver at praktikken er en central faktor for deres motivation for at starte i en erhvervsklasse. 81 % af eleverne fra første forsøgsrunde vurderer at de i høj grad eller i nogen grad har kunnet bruge deres erfaringer fra et praktikforløb på en arbejdsplads i deres ungdomsuddannelse.

Praktikken bidrager positivt til elevernes motivation og læring. Fordi flere erhvervsklasser lægger vægt på at undervise i fagene på en måde der ofte er mere praktisk orienteret, kan eleverne se en sammenhæng mellem det de lærer i undervisningen, og det de skal bruge i praktikken. På den måde genfinder nogle elever deres motivation for undervisningen og får lettere ved at gennemføre FSA og komme videre i uddannelsessystemet.

Praktikken er desuden med til at give eleverne struktur i hverdagen, og der opstilles nogle krav fra arbejdspladsens side som kan være vanskelige at håndtere for de svageste elever, men som omvendt virker motiverende og giver selvtillid for de elever der magter opgaverne.

Forskellige typer af forløb

Datagrundlaget peger på at erhvervsklasserne dækker over mange forskellige typer af forløb. Overordnet set kan de opdeles i erhvervsklasser der igangsættes som 10.-klasse-forløb i regi af ungdomsskoler eller 10.-klasse-centre, og erhvervsklasser der ofte fungerer som tilbud for elever i 8. og 9. klasse der har brug for en alternativ måde at lære på og i flere tilfælde desuden for tæt kontakt til en lærer. Et eksempel på det første er 20/20-modellen der gennemføres på forskellig vis i forsøgene i København og Skive. Her får eleverne mulighed for at påbegynde en erhvervsuddannelse samtidig med at de bliver styrket i en reduceret fagrække som de kan aflægge FSA eller FS10 i. 20/20-modellen giver imidlertid også anledning til en række udfordringer i forbindelse med rekruttering af den rette målgruppe og en hensigtsmæssig vekslen mellem de 20 ugers erhvervsuddannelse og de 20 uger i 10. klasse.

Vigtige samarbejdsrelationer

Erhvervsklasserne er opstået som følge af forskellige samarbejdsrelationer mellem folkeskoler, ungdomsskoler, ungdomsuddannelser og virksomheder. Analysen viser at erhvervsklasserne har gode erfaringer med at samarbejde tæt med brancheorganisationerne for at kunne skabe praktikpladser til eleverne til gavn for både elever og virksomheder. Desuden har flere erhvervsklasser et nyttigt samarbejde med ungdomsuddannelserne, hvilket giver eleverne en ekstra støtte i overgangen fra folkeskole til ungdomsuddannelse.

Appendiks A

Dokumentation og metode

Evalueringen er gennemført på baggrund af det tilbud som EVA har udarbejdet til Uddannelsesstyrelsen. Evalueringen undersøger udbyttet af forsøg med erhvervsklasser med henblik på hvordan forskellige former for erhvervsklasser kan tilrettelægges så undervisningen forbedrer de fagligt set svageste elevers færdigheder og giver dem de nødvendige kundskaber til at gennemføre en ungdomsuddannelse. Desuden er det formålet at vurdere hvilken betydning forsøgenes organisering og implementering i kommunerne og på skolerne har for udbyttet af forsøgene.

Undersøgelsen baserer sig på følgende dokumentation der er indsamlet i perioden fra september 2010 til juni 2011:

- Deskresearch om erhvervsklasserne
- Spørgeskemaundersøgelse blandt ansvarlige ledere foretaget for første forsøgsrunde i skoleåret 2009/10 og for anden forsøgsrunde i skoleåret 2010/11
- Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i erhvervsklasserne i skoleåret 2010/11
- Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i erhvervsklasserne i skoleåret 2009/10
- Casebesøg med interview med ledere, lærere, elever og enkelte samarbejdspartnere i seks forskellige caseforsøg.

Formålet med brugen af hver af dokumentationskilderne er beskrevet i rapportens indledning. I dette appendiks gør vi nærmere rede for undersøgelsens metoder.

Deskresearch

Evalueringen blev indledt med en deskresearch som indsamlede viden om de forskellige forsøg for at skabe et overblik over hvor mange skoler og kommuner der deltager i forsøget med erhvervsklasser, og hvad forsøgene indebærer. Deskresearchen tog udgangspunkt i forsøgsbeskrivelserne for de 33 forsøg der har fået bevilliget tilskud. Forsøgsbeskrivelserne indeholder detaljeret information om forsøgenes formål og målgruppe. Denne viden blev brugt til at udarbejde spørgeskemaet til de ansvarlige ledere.

Med til deskresearchen hører også en analyse af relevante nøgletal for økonomien i erhvervsklasseordningerne på de skoler der indgår i casestudiet. Disse nøgletal er indhentet og inddrages i en vurdering af økonomien i de udvalgte forsøg. Desuden dannede nøgletallene udgangspunkt for en drøftelse af forsøgenes økonomi under casebesøgene.

Spørgeskemaundersøgelse blandt ansvarlige ledere

EVA har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt forsøgenes daglige ledere. EVA har via de opgivne kontaktpersoner i de enkelte forsøg fundet frem til de relevante informanter som spørgeskemaet som er udformet til lederne, er sendt til.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere skal bidrage til at belyse alle delmål og formål med evalueringen, men bruges primært til at kortlægge hvordan forsøgene organiseres og implementeres.

Udarbejdelse og validering af spørgeskemaet

Der blev i forbindelse med udarbejdelsen af spørgeskemaet foretaget tre pilottest i første forsøgsrunde. Pilottestene foregik på den måde at tre udvalgte ledere fik tilsendt spørgeskemaet elektronisk, hvorefter de blev ringet op af EVA som i et kort telefoninterview indhentede testpersonernes kommentarer og forslag til skemaet. Testpersonerne blev bedt om at vurdere om de spørgsmål, svarkategorier og begreber der blev anvendt i spørgeskemaet, var relevante, forståelige og dækkende. EVA justerede spørgeskemaet på baggrund af en samlet vurdering af de indkomne kommentarer.

Det samme skema er blevet benyttet i begge forsøgsrunder, dog med enkelte justeringer. Spørgeskemaet til lederne i anden forsøgsrunde blev rettet til så spørgsmålene var i nutid i stedet for datid.

Identifikation af population og stikprøve

Spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført blandt alle ledere af forsøg med erhvervsklasser i første og anden forsøgsrunde. Populationen udgør lederne af alle de erhvervsklasser der var en del af forsøgsordningen i skoleårene 2009/10 og 2010/11. Der er ikke tale om en stikprøve, men derimod om en totalundersøgelse hvor alle 33 forsøg indgår.

Gennemførelse af spørgeskemaundersøgelsen

Spørgeskemaundersøgelsen er foretaget i to runder. Begge runder af spørgeskemaundersøgelsen er gennemført elektronisk med to rykkere. Et enkelt forsøg måtte på grund af tekniske problemer udfylde skemaet manuelt.

Første runde af spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført i efteråret 2010 blandt ledere af erhvervsklasseforsøg der havde løbet i skoleåret 2009/10. Anden runde af spørgeskemaundersøgelsen blev gennemført i foråret 2011 blandt ledere af erhvervsklasseforsøg der havde løbet i skoleåret 2010/11. Spørgeskemaet i forbindelse med den sidste runde blev udsendt 9. marts 2011, og efter to rykkerrunder havde samtlige respondenter besvaret skemaet 1. april 2011.

Svarprocenter og bortfald

I begge runder af spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere er der modtaget svar fra alle respondenter. Dette giver en svarprocent på 100, og der er derfor ikke tale om noget bortfald.

Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i erhvervsklasserne i skoleåret 2010/11

EVA har gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt elever i erhvervsklasser i anden forsøgsrunde i skoleåret 2010/11. Formålet med undersøgelsen er at give et billede af elevernes egen vurdering af forsøgenes betydning for deres faglige udbytte og personlige og sociale udvikling. Eleverne er ligeledes blevet spurgt om deres foreløbige motivation og planer for valg af en ungdomsuddannelse.

Et andet formål med undersøgelsen er at undersøge om der er en sammenhæng mellem skoleledernes beskrivelser af forsøgene og elevernes vurderinger af dem. Analyserne af data har imidlertid ikke vist nogen statistisk signifikante sammenhænge.

Udarbejdelse og validering af spørgeskema

Spørgeskemaet er opbygget ud fra det tilbud som EVA har afgivet til Uddannelsesstyrelsen. Før udsendelsen af spørgeskemaet blev det valideret i to omgange, først igennem korte telefonsamtaler med to undervisere fra erhvervsklasser hvor emnet for telefonsamtalerne var at beskrive elevgruppen og hvordan EVA mest hensigtsmæssigt kunne formulere sig over for eleverne. Dernæst blev spørgeskemaet valideret gennem pilottest med elever fra to erhvervsklasser. Pilottestene med eleverne foregik som gruppeinterview i en erhvervsklasse. Eleverne fik udleveret skemaet som blev gennemgået sammen med dem for at undersøge om alle spørgsmål var forståelige, eller om der blev anvendt begreber som var for vanskelige i forhold til elevernes sproglige forståelsesramme. Efter pilottesten blev spørgeskemaet revideret med udgangspunkt i elevernes tilbagemeldinger.

Identifikation af population og stikprøve

Populationen udgør alle elever som på tidspunktet for spørgeskemaets udsendelse gik i en erhvervsklasse under forsøgsordningen i anden forsøgsrunde i skoleåret 2010/11. Undersøgelsen er en totalundersøgelse, og der er derfor ikke tale om en stikprøve. Eleverne fra alle 17 forsøg deltager i undersøgelsen.

Gennemførelse af spørgeskemaundersøgelsen

Skemaerne blev 19. april 2011 udsendt til erhvervsklasserne i papirformat sammen med returkuverter. Samtidig blev der udsendt et oplysningsskema om antallet af elever i de enkelte forsøg. Desværre fik EVA en del returkuverter tilbage med besvarelser som det ikke var muligt at identificere præcis hvor stammede fra. Dette gav et registreringsproblem, da det betød at det ikke var muligt at identificere hvilke forsøg en del af besvarelserne drejede sig om. EVA forsøgte gennem opringninger til institutionerne at løse problemet og fik ad den vej identificeret en del besvarelser, men må konstatere at det for 68 af elevbesvarelsernes vedkommende – ud af 197 elevbesvarelser i alt – ikke er muligt at identificere hvilke forsøg besvarelsen drejer sig om.

På to af skolerne – den ene indgår i forsøget i Københavns Kommune, og den anden i forsøget i Næstved Kommune – løber erhvervsklasseordningen som flere forløb i løbet af skoleåret. Fra disse to skoler har vi bedt alle de elever som har gået i erhvervsklassen i skoleåret 2010/11, om at svare, også de elever der er vendt tilbage til deres normale stamklasse i mellemtiden.

Svarprocenter og bortfald

Den endelige svarprocent udregnes på elevniveau, og i den forbindelse bruges de oplysninger skolerne har indberettet om antallet af elever der har gået i en erhvervsklasse i skoleåret 2010/11. Dette betyder at populationen er på i alt 222 elever. Der er indkommet 197 besvarelser, hvilket giver en svarprocent på 89. Dette vurderes at være en høj svarprocent. En chi i anden-test på fordelingen viser ikke nogen skævhed i bortfaldet i forhold til køn som er den eneste baggrundsvARIABLE der fremgår af spørgeskemaet.

Spørgeskemaundersøgelse blandt elever i erhvervsklasserne i skoleåret 2009/10

Undersøgelsen følger op på eleverne fra første rundes erhvervsklasser, altså skoleåret 2009/10, og er blevet udført som en spørgeskemaundersøgelse af Danmarks Statistiks Interviewservice. Spørgeskemaet følger op på eleverne efter at de har fuldført erhvervsklassen. Fokus i denne del af evalueringen er på overgangen fra erhvervsklasse til ungdomsuddannelse. Derfor indgår der kun elever der har gået i erhvervsklasse i 9. eller 10. klasse.

Udarbejdelse og validering af spørgeskemaet

Spørgeskemaet er udarbejdet af EVA og pilottestet af Danmarks Statistik. Der blev foretaget ti pilotinterview¹⁰ med elever der havde gennemført erhvervsklassen, og herudfra udarbejdede Danmarks Statistik en pilotrapport. På baggrund af rapporten indarbejdede EVA rettelserne i spørgeskemaet.

¹⁰ De ti elever blev også tilbudt at deltage i den endelige undersøgelse.

Identifikation af population og gennemførelse af undersøgelsen

Danmarks Statistik udsendte et brev til samtlige elever der havde fuldført en erhvervsklasse, med et link til det fulde spørgeskema på internettet. Sidenhen blev der fulgt op med telefoninterview med de elever der ikke havde udfyldt spørgeskemaet på internettet. Elever der var ophørt i erhvervsklassen, modtog et brev med information om at de ville blive kontaktet pr. telefon.

Svarprocenter og bortfald

Der er indhentet svar fra 72 af eleverne, svarende til 57 % af den samlede population på 127. Af de 72 elever var 9 ophørt i erhvervsklassen og har derfor kun svaret på en del af spørgsmålene.

Den relativt lave svarprocent kan for en stor dels vedkommende forklares med at det ikke er lykkedes Danmarks Statistik at indhente kontaktoplysninger om alle elever. Dette gør sig gældende for 27 af eleverne. Desuden var det ikke muligt at få kontakt til eleverne på tre af de telefonnumre der blev fundet. Disse to forhold tilsammen forklarer at det ikke er lykkedes at kontakte 24 % af den samlede population af elever fra første runde. Resten skyldes almindeligt bortfald: at eleverne ikke har ønsket at deltage eller ikke kunne træffes i dataindsamlingsperioden.

Tablet 23 viser fordelingerne af bortfaldet. For at vurdere bortfaldet i forhold til populationen er der blevet indhentet oplysninger fra registre om elevernes mødres uddannelse og om hvilken kommune de bor i. Det er også undersøgt hvordan bortfaldet er fordelt i forhold til elevernes alder.

Tabellen viser svarprocenten fordelt på de forskellige kategorier sammenholdt med det mulige antal svar i hver kategori. Dermed har det eksempelvis teoretisk set været muligt at få fem svar fra elever i Favrskov Kommune, men det er kun lykkedes at få svar fra 80 % af disse – altså fra i alt fire elever.

Tabel 23
Fordelinger af bortfald

Bopælskommune	Svarprocent	Mulige svar i kategori
Favrskov	80	5
Fredericia	60	5
Faaborg-Midtfyn	50	4
Guldborgsund	63	11
Hjørring	28	7
Hørsholm	43	16
Morsø	70	10
Odense	48	25
Odsherred	61	18
Tønder	50	2
Vejle	100	2
Viborg	71	14
Aalborg	50	8
Køn		
Mænd	62	92
Kvinder	43	35
Alder		
16	63	38
17	62	52
18	46	33
19	25	4
Morens uddannelse		
Ingen oplysninger	0	2
Grundskole	41	49
Ungdomsuddannelse	64	59
Kort videregående uddannelse	67	6
Mellemlang videregående uddannelse	100	8
Lang videregående uddannelse	67	3

Der ses ikke i parametrene bopælskommune, køn, alder og morens uddannelse nogen skævhed, ligesom der er indkommet svar fra alle kategorierne i fordelingerne, undtagen en enkelt. Denne kategori er elever for hvem der ikke findes oplysninger om morens uddannelse. Dette vurderes ikke som et problem, dels fordi der kun er to elever i kategorien, dels fordi det ikke er en betydende kategori.

Analyse af data fra spørgeskemaerne

Der er udarbejdet frekvenstabeller over alle variable i de forskellige spørgeskemaer. Der er blevet foretaget enkelte kryds mellem elevskemaerne og lederskemaerne, men resultaterne var ikke signifikante, og derfor indgår disse resultater ikke i afrapporteringen. Manglen på signifikante resultater skyldes den relativt lille population der arbejdes med.

Analyse af de kvantitative data

EVA tilbød i det oprindelige tilbud at måle effekten af erhvervsklasseforsøgene i forhold til to resultatmål: elevernes påbegyndelse af en ungdomsuddannelse og elevernes fastholdelse i en ungdomsuddannelse. Vi måtte revurdere udsigelseskraften af de to effektmålinger efter at der var konstateret et mindre antal elever i forsøgene end forventet da tilbuddet blev afgivet.

I forhold til den effektmåling hvor påbegyndelse af en ungdomsuddannelse er resultatmålet, vurderer EVA at der skal være ca. 15-17 % forskel i påbegyndelsesprocenten mellem erhvervsklasse-elever og personer i kontrolgruppen før der kan konstateres en signifikant statistisk forskel. Det betyder at effektstørrelser på under 15-17 % ikke kan identificeres i undersøgelsen. Hvis 70 % af erhvervsklasseeleverne påbegynder en ungdomsuddannelse, skal maksimalt 53-55 % af personerne i kontrolgruppen påbegynde en ungdomsuddannelse for at det er muligt at konstatere at erhvervsklasseeleverne har klaret sig bedre end kontrolgruppen. Det betyder at effekten af forsøget i forhold til *påbegyndelse* af en ungdomsuddannelse skal være meget stor for at den kan identificeres i undersøgelsen.

EVA vurderede at der heller ikke var grundlag for at foretage en effektmåling hvor fastholdelse i en ungdomsuddannelse var resultatmålet. Dertil var antallet af elever der påbegyndte en ungdomsuddannelse, for lille.

Caseundersøgelsen

Casestudiet har til formål at give en dybdegående forståelse af hvordan forskellige typer af forsøg er organiseret og implementeret, og hvordan disse forsøgstyper har betydning for eleverne. Casestudiet understøtter fortolkningen af de sammenhænge som identificeres i den kvantitative analyse så det er muligt at forklare sammenhængene og opstille mulige årsager til dem.

Informantgrupperne belyser hver især forskellige dele af evalueringens delmål og formål, men samlet set leverer casestudiet data til at belyse alle delmål og formål.

Udvælgelse af cases

Casene er udvalgt så der er sikret geografisk spredning blandt dem. De seks cases er udvalgt så der indgår mindst én case fra hver af landets fem regioner. Der indgår to cases fra første forsøgsrunde og fire cases fra anden forsøgsrunde. Besøgene på de to caseskoler fra første forsøgsrunde fandt sted i efteråret 2010, og de fire øvrige besøg fandt sted i maj 2011 – dvs. i slutningen af anden forsøgsperiode. Grunden til at der blev gennemført flere besøg i anden forsøgsrunde, var at det her var muligt at inddrage elever som informanter. I første runde var dette ikke muligt fordi eleverne ikke længere gik i erhvervsklasserne.

Desuden blev der i udvælgelsen af cases taget hensyn til en spredning i forhold til følgende kriterier:

- Placering på både en ungdomsskole, i et 10.-klasse-center, på en folkeskole og på en produktionsskole
- Forsøg med fokus på både individuelle forløb og fælles tilrettelagte forløb
- Forsøg med både virksomhedspraktik, egu-forløb, praktiske undervisningsforløb og 20/20-modellen
- Økonomisk og i forhold til elevvolumen primært store forsøg, men også et enkelt relativt lille forsøg (Skive)
- Forsøg både hvor eleverne visiteres, og hvor de tilmelder sig på eget initiativ

Derudover indgår et forsøg som arbejder med forløb af kortere varighed, og hvor eleverne samtidig modtager undervisning i stamklassen (Næstved).

Følgende forsøg indgik i caseundersøgelsen:

To forsøg fra første forsøgsrunde:

- Odense Kommune: Erhvervslivets 10. skoleår, Korsløkke Ungdomsskole
- Odsherred Kommune: Erhvervsklassen, Nordvestsjælland Produktionsskole og Odsherred Ungdomsskole.

Fire forsøg fra anden forsøgsrunde:

- Morsø Kommune: Erhvervslinjen på Dueholmskolen
- Københavns Kommune: 10. Plus på Københavns Ungdomsskole og Københavns Tekniske Skole
- Næstved Kommune: Erhvervsklassen Føniks, Fuglebjerg Skole
- Skive Kommune: 10. Expres, 10. Klasse Center Skive.

Plan for casebesøg

Under alle seks besøg blev der gennemført gruppeinterview med følgende informantgrupper:

- Skoleledelsen og repræsentanter for kommunens forvaltning der er relevante for forsøget. Repræsentanterne kan være fx skolechefen, kontaktpersonen for forsøget eller udviklingskonsulenter.
- Lærere der underviser i en erhvervsklasse.

Under de fire besøg i anden forsøgsrunde blev der desuden gennemført et gruppeinterview med elever.

Derudover blev der gennemført telefoninterview med centrale personer fra ungdomsuddannelser og øvrige samarbejdspartnere, fx de virksomheder som erhvervsklasserne samarbejder med om virksomheds- og praktikforløb. Den konkrete udvælgelse af relevante personer fandt sted med udgangspunkt i de enkelte projekters samarbejdsflade. I alt er der gennemført følgende interview:

- Morsø Kommune: interview med repræsentanter for to praktiksteder
- Odsherred Kommune: et interview med en repræsentant for et praktiksted og et interview med en studie- og erhvervsvejleder på en erhvervsuddannelse
- Næstved Kommune: interview med to samarbejdspartnere fra erhvervsuddannelser – henholdsvis en handelsskole og en teknisk skole
- Odense Kommune: et interview med en repræsentant for et praktiksted og et interview med en studiecoach på en ungdomsuddannelse
- Skive Kommune: et interview med en samarbejdspartner på en ungdomsuddannelse – en handelsskole.

Der blev ikke gennemført telefoninterview i Københavns Kommune, eftersom de tre parter i projektet – Københavns Tekniske Skole, Københavns Kommunes Ungdomsskole og Ungdommens Uddannelsesvejledning i København – alle deltog i interview under casebesøget.

Gennemførelse af interview under casebesøg

Alle interviewene blev gennemført som gruppeinterview med to-fire deltagere.

Elevinterviewene blev gennemført som en samtale mellem en elevgruppe på tre-fem elever og interviewerne. Det var hensigten at skabe en uformel stemning hvor det var muligt for eleverne at udtrykke deres umiddelbare mening om erhvervsklassen. På de skoler hvor det var praktisk muligt, var interviewerne til stede ved undervisningen forud for interviewet. Dette skete til dels for at få en fornemmelse af hvordan undervisningen blev gennemført i praksis, men især med henblik på at skabe kontakt til eleverne. Det gjorde det også muligt i interviewene at spørge om praktiske eksempler fra undervisningen.

Alle interview blev optaget på diktafon med henblik på efterfølgende bearbejdning af de referater der blev skrevet under interviewene. En undtagelse herfra er elevinterviewene som kun blev optaget som lydfiler og efterfølgende udskrevet for at skabe en mere uformel stemning.

Analyse af de kvalitative data

De kvalitative data fra caseundersøgelsen er blevet analyseret ved at gennemlæse alle referater af interviewene som blev gennemført under casebesøgene, og ved at gennemføre en tematisk kodning i forhold til evalueringens delmål og overordnede temaer. På baggrund af denne kodning er der identificeret en række mønstre og dilemmaer i datamaterialet der belyser evalueringens delmål. I rapporten er der lagt vægt på grundige beskrivelser af de forskellige erhvervsklasseforsøgs udfordringer og gode erfaringer med henblik på at skabe inspiration til andre skoler der påtænker lignende ordninger.

Baggrundsoplysninger om elever fra første forsøgsrunde

Det er indhentet baggrundsoplysninger om eleverne fra første forsøgsrunde (som kan ses i appendiks B). Det er samme delpopulation som i spørgeskemaundersøgelsen blandt eleverne fra første forsøgsrunde. Det betyder at det kun er 9. og 10. klasse der indgår i denne del af undersøgelsen. Baggrundsoplysningerne blev indhentet ved hjælp af Danmarks Statistik der fik leveret cpr-numre på 146 elever. Ud af disse var der to personer der af den ene eller den anden grund ikke tilhørte befolkningen pr. 1/1 2011. Til de resterende 144 blev der koblet oplysninger om familietype, herkomst, husstandens længste fuldførte uddannelse, arbejdsmarkedstilknytning og familiens samlede indkomstniveau.

I selve evalueringen bliver uddannelsesniveaulet sammenholdt med oplysninger om befolkningen i aldersgruppen 30-65 år. Oplysninger om befolkningens uddannelsesniveau stammer fra Danmarks Statistiks Statistikbank.

Appendiks B

Baggrundsoplysninger om elever i første forsøgsrunde

Appendikset indeholder tabeller med baggrundsoplysninger om elever i første forsøgsrunde der gik i 9. eller 10. klasse i skoleåret 2009/10. Tallene sammenlignes hvor det er muligt, med tilsvarende tal for den samlede befolkning.

Tabel 24
Familietyper (N = 144)

	Antal	Procent	Befolkning i procent*
Ægtepar og registreret partnerskab	58	40 %	63 %
Samlevende par	11	8 %	6 %
Samboende par	14	10 %	5 %
Enlig (herunder også hjemmeboende personer)	61	42 %	27 %
I alt	144	100 %	100 %

Kilde: Danmarks Statistik.

* Tallene gælder for 15-17-årige i årene 2010 og 2011.

Tabel 25
Elevers herkomst (N = 144)

	Erhvervsklasselever (antal)	Erhvervsklasselever (procent)	15-17-årige i alt (procent)*
Dansk oprindelse	135	94 %	90 %
Indvandrer	3	2 %	4 %
Efterkommer	6	4 %	6 %
I alt	144	100 %	100 %

Kilde: Danmarks Statistik.

* Tallene gælder for 15-17-årige i april 2010.

Indvandrere er født i udlandet. Ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene og personen er født i udlandet, opfattes personen også som indvandrer. Efterkommere er født i Danmark. Ingen af forældrene er både danske statsborgere og født i Danmark. Hvis der ikke findes oplysninger om nogen af forældrene og personen er udenlandsk statsborger, opfattes personen også som efterkommer. Når en af forældrene eller begge forældre der er født i Danmark, opnår dansk statsborgerskab, vil deres børn ikke blive klassificeret som efterkommere. Fastholder danskfødte forældre imidlertid begge et udenlandsk statsborgerskab, vil deres børn blive klassificeret som efterkommere.

Personer af dansk oprindelse er personer der – uanset fødested – har mindst én forælder der er både dansk statsborger og født i Danmark.

Tabel 26
Længste fuldførte uddannelse i husstanden (N = 144)

	Erhvervsklasselevers fami- lie* (antal)	Erhvervsklasselevers familie* (procent)	I alt i danske husstande (procent)
Grundskole	38	26 %	11 %
Gymnasial uddannelse	4	3 %	4 %
Erhvervsfaglig uddannelse	61	42 %	37 %
Kort videregående uddannelse	10	7 %	8 %
Mellemlang videregående uddannel- se	11	8 %	25 %
Lang videregående uddannelse (in- klusive forskeruddannelser)	2	1 %	14 %
Uoplyst	18	13 %	1 %
I alt	144	100 %	100 %

Kilde: Danmarks Statistik

Opdelingen af befolkningen efter uddannelse sker ved anvendelse af Danmarks Statistiks register for Befolkningens Uddannelse og Erhverv. Grundlaget for de klassifikationer der anvendes i indkomststatistikken, er uddannelsesklassifikationerne pr. 1. oktober i indkomståret.

** Familiens klassifikation efter uddannelse sker med udgangspunkt i den voksne person i familien der har den længste afsluttede uddannelse.*

Tabel 27
Familiens arbejdsmarkedstilknytning (N = 144)

	Erhvervsklasseelevant familie* (antal)	Erhvervsklasseelevant familie* (procent)	I alt i danske husstande (procent)
Selvstændig og medhjælpende ægtefælle	6	4 %	4 %
Topleder	3	2 %	3 %
Lønmodtager, højeste niveau	5	3 %	10 %
Lønmodtager, mellemniveau	13	9 %	12 %
Lønmodtager, grundniveau	48	33 %	22 %
Andre lønmodtagere	19	13 %	11 %
Arbejdsløs, minimum et halvt år	3	2 %	1 %
Midlertidigt uden for arbejdsstyrken	5	3 %	1 %
Tilbagetrukne og pensionister	7	5 %	29 %
Andre uden for arbejdsstyrken	17	12 %	7 %
Uoplyst	18	13 %	-
I alt	144	100 %	100 %

Kilde: Danmarks Statistik.

Familiens socioøkonomiske gruppe: Opdelingen af befolkningen efter stilling og erhverv (arbejdsklassifikation) sker ved anvendelse af Danmarks Statistiks arbejdsklassifikationsmodul.

Arbejdsklassifikationsmodulet er dannet ved en maskinel proces hvor hver enkelt person tildeles erhvervs- og stillingskoder på grundlag af oplysninger fra en lang række registre. Grundlaget for de arbejdsklassifikationer der anvendes i indkomststatistikken, er den væsentligste beskæftigelse i løbet af året.

*Familiens klassifikation efter socioøkonomisk gruppe sker med udgangspunkt i den voksne person i familien der har den højeste personindkomst i løbet af året.

Tabel 28
Indkomstniveau for familien (N = 144)

	Erhvervsklasselevers familie (antal)	Erhvervsklasselevers familie (procent)	I alt i danske husstande (procent)
Under 200.000 kroner	30	21 %	24 %
200.000 – 299.000 kroner	12	8 %	19 %
300.000 – 399.000 kroner	24	17 %	14 %
400.000 – 499.000 kroner	16	11 %	9 %
500.000 – 599.000 kroner	22	15 %	8 %
600.000 kroner og derover	40	28 %	26 %
I alt	144	100 %	100 %

Kilde: Danmarks Statistik.

Familieindkomst for befolkningen er dannet ved EVA's egne kørsler i Danmarks Statistiks Statistikbank i forhold til familiernes indkomst i 2009.

Familier med negativ indkomst sættes til 0. På baggrund af familiens indkomst i alt markeres barnet hvis familiens samlede indkomstniveau ligger under eller lig med værdien for 10%-percentilen for familier i kommunen. De centrale indkomstbegreber i indkomststatistikken vedrørende familier er samlet i familieindkomsten. Den samlede familieindkomst udgøres af summen af hovedindkomstarterne primærindkomst, formueindkomst og overførselsindkomst. Hvis familieindkomst i alt er mindre end 0, dvs. negativ, bliver familieindkomst i alt sat lig 0 af hensyn til gennemsnitsberegningen.

Appendiks C

Oversigt over forsøg med erhvervsklasser

Tabellerne nedenfor viser en oversigt over forsøg med erhvervsklasser i henholdsvis første (tabel 29) og anden (tabel 30) forsøgsrunde.

Tabel 29

Oversigt over forsøg med erhvervsklasser i første forsøgsrunde

Kommune	Involverede skoler
Ballerup	Ungdomsskolen
Favrskov	Haldum-Hinnerup Skolen
Fredericia	Bakkeskolen, Skjoldborgvejens Skole, Treldevejens Skole
Faaborg-Midtfyn	Ungdomsskolen
Guldborgsund	Guldborgsund Kommunale Ungdomsskole
Hjørring	Sindal Skole
Hørsholm	Vallerødskolen
Morsø	Øster Jølby Skole
Næstved	Ungdomsskolen
Odense	Ungdomsskolen
Odsherred	Nordvestsjællandsskole, Odsherred Ungdomsskole m.fl.
Tønder	Ungdomsskolen
Vejle	Egtved skole
Viborg	Ungdomsskolen
Aalborg	Skoleområde Sydøst
Aarhus	Center-10

Kilde: Forsøgsbeskrivelserne

Tabel 30
Oversigt over forsøg med erhvervsklasser i anden forsøgsrunde

Kommune	Involverede skoler
Albertslund	Det 10. Element
Bornholm	Rønneskolen
Fredericia	10'ende
Guldborgsund	Guldborgsund Ungdomsskole
Hjørring	Ulvkærskolen
Holbæk	Holbæk Ungdomsskole
Horsens	10.-klasse-centret, Horsens Ungdomsskole og Horsens Tekniske Skole
Ishøj	Strandgårdsskolen
København (Kaboom)	Kildevældsskolen og Kirsebærhavens Skole
København (Københavns Ungdomsskole)	Københavns Kommunes Ungdomsskole og Københavns Tekniske Skole
Middelfart	Ungdomsskolen
Morsø	Dueholmskolen, Øster Jølby Skole og Hvidbjerg Skole
Næstved	Fuglebjerg Skole og Korsildeskolen
Ringsted	Ringsted Ungdomsskole
Skive	TI'EREN og Ungdomsskolen Skive
Viborg	Viborgs Ungdomsskole 10CV

Kilde: Forsøgsbeskrivelserne

Appendiks D

Projektgruppe

En projektgruppe fra EVA har haft ansvaret for evalueringen og udarbejdelse af rapporten. Gruppen består af:

- Specialkonsulent Signe Mette Jensen (projektleder fra 1. januar 2011)
- Evalueringskonsulent Pernille Hjermov (projektleder indtil 31. december 2010)
- Evalueringskonsulent Kristine Bang Nielsen
- Metodekonsulent Mikkel Berqvist
- Metodekonsulent Niels Peter Mortensen
- Metodemedarbejder Tobias Bühring.